

Berilo

za obče ljudske šole.

II. del.

(S slovniškim dodatkom.)

Drugo šolsko leto.

Sestavila

Fr. Gabršek in A. Razinger.

Cena vezani knjigi 60 h.

C. kr. ministristvo za uk in bogočastje je z razpisom z dne 29. avgusta 1908, št. 34.408, to knjigo pripustilo za učno rabo na ljudskih šolah s slovenskim učnim jezikom.

V Ljubljani 1908.

Natisnila in založila Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg.

Začnimo z Bogom vsako delo,
potem bo dober tek imelo!
Če z Bogom delo dokončamo,
že tukaj sladki raj imamo.

I.

Bog, šola in dom.

1. Angel varih.

1.

**Bodi pozdravljen,
angelček moj,
ker si me čuval
zvesto nocoj!**

3.

**Hudega branil
vso si me noč,
bodi še danes
meni v pomoč!**

2.

**V tvojem zavetju
sladko sem spal,
zdrav se prebudil,
radosten vstal.**

4.

**Varuj me zlobe,
varuj nesreč,
daj, da bom Bogu
ljubemu všeč!**

5.

**Jezus, Marija,
angelček moj,
prosim, bodite
vedno z menoj!**

Rad. Silvester.

2. Pred poukom.

**Tebi kliče, večni Oče,
zbranih otročičev krog,
blagoslovi — prosi vroče —
ga pri uku, mili Bog!**

**Srca naša Ti pripravi,
um razjasni in spomin;
rastli bi v modrosti pravi
kakor Jezus, božji sin.**

3. Š o l a.

Mladi smo. Mlad človek še malo ve. Treba je, da se izuči. Mnogo lepega in koristnega se učimo od ljubih staršev; največ dobrega se pa učimo v šoli.

Gospod učitelj nas uče brati, pisati, računati, risati, peti, telovaditi. Dekleta se uče še plesti, šivati in drugih ročnih del. Učimo se, kako se nam je vesti v šoli, cerkvi, doma in zunaj. Mnogo nam pripovedujejo gospod učitelj, da je priroda lepa, da so živali in rastline koristne. Opominjajo nas, naj se imamo radi in pomagamo drug drugemu, posebno pa, naj ljubimo dobrotljive starše. Uče nas, naj smo hvaležni dobrotnikom in naj spoštujemo stare ljudi. Duhovnik nas uče spoznavati Boga in nas pripravljajo za vredno prejemanje svetih zakramentov.

4. Po pouku.

Vечно slavo Ti pojemo,	Lepe uke v srcih hrani,
z nami naj Te vse časti;	nam po njih živeti daj,
hvalo Tebi vsi dajemo	vedno Ti nam stoj na strani
za vse, kar smo slišali.	in nas pelji v sveti raj!

5. Pridna Rozika.

Pridno Roziko so hoteli mati doma imeti, da bi jim kaj pomagala. Rozika pa je žalostna. Jokaje pravi materi: „Drugi otroci se bodo učili, jaz pa zaostanem. Drugi bodo veliko znali, jaz pa ne.“ Potem prime mater za roko in pravi: „Ljuba mati moja, lepo vas prosim, pustite me, naj grem v šolo! Saj pridem iz šole hitro domov in bom potem še pridnejša.“

Mati ji prijazno reko: „Le pojdi, ljuba moja, ker se tako rada učiš; zato mi boš potem tembolj pomagala. Vidim, da se v šoli več naučiš, kakor mi doma pomagaš.“

6. Markec.

Markec je bil sin premožnih staršev. V šoli se je učil vrlo dobro. Vsi součenci so ga ljubili, tudi on jih je imel rad.

Ob začetku šolskega leta reko gospod učitelj: „Otroci, jutri prinesi vsakdo pisanko in pero!“

Markec pride domov in prosi očeta: „Ljubi oče, prosim vas, kupite mi dve pisanki in dve peresi!“

„Čemu ti je treba dveh pisank in dveh peres?“ vprašajo oče. „Mislim, da ti je dosti ena pisanka in eno pero.“

Markec zardi po vsem licu ter reče malone jokajoč: „Oče ljubi! rad bi vam povedal, čemu jih potrebujem, ali bojim se . . .“

„Le povej mi, nič se ne boj!“ reko oče.

Markec: „Nu, vedite, oče, v šoli sedi poleg mene reven učenec. Nima ne očeta, ne matere, pa si ne more kupiti ne pisanke, ne peresa; zato sem si mislil, da bi mu lahko jaz kupil te stvari, ako bi mi vi dopustili.“

Oče: „To je lepo od tebe, dragi moj Markec, da si tako dobrega in usmiljenega srca. Rad ti kupim, česar si me prosil, a vrhutega ti dam še lepo peresnico, da si boš vanjo spravljal peresa, peresnike in svinčnike.“

Iv. Tomšič.

7. Bog.

*O dete, veš li, kdo je to,
ki daje nam pomlad novo,
ki zvabi ptičice nazaj,
odeva s cvetjem vrt in gaj?*

*On daje to, kar lepše je
kot solnce, luna, zvezde vse,
milejše kot cvetic odsev
in slajše kakor ptičic spev.*

*V nebesih biva in pri nas,
povsod On biva in vsak čas;
nebo in zemlja, stvarstvo vse
dobrot Njegovih polno je.*

*Oj vedi, dete, Bog je to,
ki vedno bil je, vedno bo;
življenja nam je gospodar,
najmanjšo On ohrani stvar.*

A. K. Sežun.

8. Mala Lizika.

Mala Lizika reče svoji starejši sestri: „Kadar sem neposlušna ali kadar storim kaj slabega, mi je tesno pri srcu; kar hitreje mi bije srce. Kaj neki je to?“

Sestra odgovori: „Glej, to je slaba vest. Ljubi Bog trka tedaj na tvoje srce in ti pravi, da si grešila in da se poboljšaj. — Kadar so pa starši in učitelji zadovoljni s teboj, kako ti je pa tedaj pri srcu?“

Lizika odgovori veselo: „O, tedaj mi je pa lahko pri srcu; vsa srečna sem, in nič mi ne utriplje srce.“

Sestra: „Glej, to je čista vest. Skrbni torej, da ti ne bo nikdar tesno pri srcu!“

Po Fr. Möllerju.

9. Bog vse vidi.

Jakec in Ančika sta bila sama doma.

Jakec: „Pojdi z menoj, poiščeva si kaj dobrega za jesti!“

Ančika: „Grem s teboj, če me vzameš na tak kraj, kjer naju nihče ne bo videl.“

Jakec: „No, le pojdiva v mlečnico; tam polizeva polno skledo smetane.“

Ančika: „Tam bi naju videl sosed, ki na dvorišču cepi drva.“

Jakec: „Pa pojdi z menoj v kuhinjo; v kuhinjski omari je poln lonec strdi; kruh si bova pomakala vanjo.“

Ančika: „Tam naju lahko vidi soseda, ki sedi pri oknu in prede.“

Jakec: „Pojdiva pa v klet jabolka jest; tam je taka tema, da naju nihče ne bo videl.“

Ančika: „O moj ljubi bratec! Ali misliš, da naju tam nihče ne bo videl? Ali ne veš za tisto oko nad nami, ki prešine zidovje in dobro vidi tudi v temi?“

Jakec: „Prav govoriš, ljuba sestra! Bog naju vidi tudi tam, kjer naju ne vidi človeško oko. Nikjer torej ne delajva zla!“

Po Kr. Šmidu.

10. Zvon na poti.

Otrok je bil, ki nikdar ni v nedeljo hodil k maši, in ko je vabil zvon ljudi, igral se je na paši.

De mati mu: „V cerkveni hram iz line zvon te vabi, in če ne greš, pa pride sam in zdajci te pograbi.“

Nato otrok: „Kako prišel iz lin bi zvon po mene?“ In že, kot bi iz šole spel, na trate gre zelene.

Ne klenka, klenka v linah zvon, plašili pač so mati! A strah in groza! — zadaj on čez njive kolovrati.

Otrok se v glasen jok spusti, strah velik ga objame, da zvon ga podse ne dobi in ga s seboj ne vzame.

Čez polje, trate in steze, čez hrib in cesto belo hiti, beži, kot veter gre v cerkveni hram, v kapelo.

In kadar na Gospodov dan zvon zopet se razlega, tedaj ne čaka, da čez plan prišel bi spet po njega.

Po Goetheju A. Funtek.

11. Karel in Milica.

Bil je lep pomladanski dan. Karel in Milica se pripravljata, da bi šla z očetom na vrt. Oče se gredo še oblačit, otroka pa ostaneta sama v sobi. Karel skače po sobi semintja. Po neprevidnosti polomi lepo cvetico, ki so jo vzgojili oče v lončku.

„Oj škoda!“ vzklikne Milica in pobere cvetico. Drži jo še v roki, ko stopijo oče v sobo.

„Kaj si naredila, Milica?“ vprašajo oče nejevoljni. „Vedela si, kako skrbno sem jo gojil in kako jo imam rad!“

Milica prime očeta za roko in jih prosi: „O ljubi oče, nikar ne bodite hudi!“

„Hud“, odgovore oče, „hud nisem; a ker bi utegnila polomiti cvetice tudi na vrtu, zato te ne vzamem s seboj.“ Milica povesi oči in molči.

Karel se ne more več premagovati; s solznimi očmi stopi pred očeta in izpove: „Tega ni storila Milica, ljubi oče; jaz sem napravil to škodo. Jaz moram torej ostati doma, ljuba Milica pa naj gre z vami.“

Ko vidiijo oče, kako se ljubita brat in sestra, ju objamejo in reko: „Oba sta moja ljuba otroka, in oba pojmeta z menoj. Sicer mi je žal po lepi cvetici, ker mi je bila v veliko veselje. A še bolj sem vesel, da se tako presrčno ljubita. Ostanita vedno taka!“

Vsi gredo potem veseli na vrt.

Po J. H. Campeju.

12. V zlatem jutru.

Ko temna noč izginja
in zlato jutro vstaja,
tam izza gor zelenih
rumeno solnce vzhaja.

Po drevju srebrolistem
nam ptice zažgolijo
in v pesmih se veselih
življenja radostijo.

Visoko na planini	Veselje nas obhaja,
pastir brezskrbno peva,	ko v ljubki nam radosti
da pesemca vesela	vse kliče z glasom zvonkim:
od bližnjih gor odmeva.	Radujte se mladosti!

Branko Brankovič.

13. Otrok in solnce.

Dvigalo se je solnce na jasnem nebu višje in višje ter pozdravljalo zemljo in vse stvari na njej. Posijalo je tudi v izbo, kjer je ležal otrok v mehki posteljici. Poslalo mu je svetel žarek na ličce in ga zbudilo.

Ko si otrok pomane oči in zapazi solnce, mu reče: „Dobro jutro, ljubo solnčece! Ali si se že pripeljalo k nam? Kaj pa delajo ptičice, ki podnevi letajo po drevju in nas razveseljujejo s svojim sladkim petjem? Ali so tudi že vstale?“

Solnce mu veselo odgovori: „Oj, ljubi otrok, ptičice so se že davno zbudile in so razprostrle peruti, se dvignile iz svojih gnezd in zapele pozdravno pesem lepemu jutru. Vstani, ljubo dete, tudi ti in se raduj mladega, svežega jutra!“ Polenčan.

14. Ivanek.

V tihi izbici piše Ivanek nalogo. Solnce posije veselo skozi okno ter ga jame vabiti pod milo nebo, rekoč: „Ivanek moj ljubi, kaj delaš tu? Pojdi vun, pojdi ter se poigraj z

menoj!“ Ivanek pa se ne da premotiti in odgovori solncu: „Nikakor ne grem, dokler ne zvršim naloge.“

Ivanek piše zopet, kakor je poprej. Zdaj prileti pisan ptiček, pokljuje na okno ter zapoje: „Pojdi z menoj! Drevje zeleni, solnce sije, in povsod je radost.“ Ivanek pa se ne da preprositi in odpravi ptiča, rekoč: „Poprej ne grem, dokler delo ne bo končano.“

Deček zdaj zopet piše, kakor je poprej. Kar pogleda jablana skozi okno ter mu pošepče na uho: „Ali še nisi truden? Poglej moja jabolka! Snoči so ti dozorela.“ Ivanek se zopet ne da premotiti in reče: „Ne poslušam te, dokler ne utegnem.“

Naposled je bila naloga izdelana. Ivanek jo pospravi in vesel steče na zeleni vrt. Oj, kako prelepo sije solnce! Jablana mu moli z vej rdeča jabolka in ptički prepevajo, da se veselo razlega. Ivanek vzklikne iz vsega srca: „Zdaj se morem veseliti brez skrbi!“

Poslovenil I. L.

15. Pastirji pri jaslicah.

V sveti noči so bili pobožni pastirji pri svojih čedah na polju.

Kar je stal pred njimi angel v nebeški svetlobi, rekoč: „Ne bojte se, oznanjam vam

veliko veselje! Nocoj je prišel Kristus na svet. Pri Betlehemu dobite to dete, ki leži v jasliah in je povito v plenice.“ Prikazalo se je še mnogo drugih angelov, ki so peli:

„Slava Bogu na višavi in mir ljudem, ki so svete volje!“

Pastirji so hitro odšli in so poiskali dete Jezusa. V hlevcu so našli rednika Jožefa in mater Marijo, v jasliah pa so ugledali ljubeznivo dete Jezusa, kakor jim je bil povedal angel.

Presrčno so se veselili, molili sveto dete in hvalili Boga.

16. Božično drevesce.

*Poglej, o dete, sredi sobe
božično tam stoji drevo;
prepolna soba je svetlobe,
odprto zdi se mi nebo:*

*Kot angeli lepo veseli
zdaj zapustili bi svoj raj,
na zemljo k tebi prihiteli,
nebeški kazat ti sijaj.*

*Le glej te svečice prekrasne,
kako lepo ti vse gore;
poglej žarove njih prejasne,
kot zlato solnce se bleste!*

*Poglej, kako lepo nastlali
po vejicah so zlato vez;
kako lepo so povezali
srebro, zlato, slaščice vmes!*

*In to, o dete, vse je zate,
ker angel si med angeli;
o zdaj teko ti ure zlate,
nad tabo Bog se veseli.*

A. Pin.

17. Ljubezen do matere.

Lojzek je padel pod vozno kolo, ki mu je zlomilo nogo. Zelo je jokal, ko so ga pripeljali domov. Ko so izvedeli bolna mati o veliki nesreči, so omedleli.

Ko Lojzek to vidi, takoj utihne. Zdravnik mu je uravnal nogo. Pri tem opraviu se je grizel deček v ustni od prevelikih bolečin, a čisto nič ni jokal. Zdravnik ga je vprašal: „Ali te nič ne boli?“ „Oj, boli, boli, zelo boli,“ je vzdihoval deček tiho, „pa moja mati ne smejo vedeti tega, ker bi bili preveč žalostni.“

Po G. Dittmarju.

18. Za novo leto.

Premili starši!

Začelo se je novo leto. Ob tej priliki se hvaležna spominjam vseh dobrot, kar sem jih užila minulo leto od Vas. Presrečno Vas zahvaljujem za vse to.

Bog Vam daj tudi v novem letu zdravja, zadovoljnosti in vsega, česar potrebujete na duši in na telesu.

Vaša

hvaležna

Ljudmila.

V Ljubljani, dne 1. januarja 1908.

19. Zvezdici.

**Oj, na višavi, oj, na višavi
 zvezdica jasna zvezdici pravi:
 „Vidiš, tam doli, vidiš, tam doli
 dete za bolno mamico moli;
 solze si grenke z lica otira,
 k nebu pogled zaupno upira.
 Je li kaj lepšega zreti na svetu,
 kakor molitev v detinskem je cvetu?
 Dajva, še midve k Bogu moliva,
 mami njegovi zdravja prosiva!“
 Drugi dan zjutraj dete veselo
 mamico zdravo spet je objelo.**

Smiljan Smiljanič.

20. Zorka.

Zorka je imela svojo izbico, pa nikoli ni pospravljala svojih reči po njej. Vse je ležalo križem. Mati so jo zaraditega večkrat opominjali, pa jih ni slušala.

Neko nedeljo popoldne se Zorka lepo praznje obleče in odpravlja z doma. Sosea ji prinese polno skledico debelih črnih češenj. Na mizi in po oknih je bilo oblačil vse polno. Zorka postavi češnje na stolec in gre z materjo v vas. Zvečer že v temi

prideta domov. Zorka naglo sede, pa — od strahu zakriči. Kaj pa ji je? Ravno na skledico je bila sedla in pomečkala češnje.

Mati prihite z lučjo. Kaj vidijo? Češnje sok se cedi po stolcu; lepo belo Zorkino krilo pa je tako črnordeče, da ga ne more več obleči.

21. Otrokova večerna pesem.

1.

Po dolinah siplje
luna žarek zlat,
šepeta mi v glavi:
Lezi spat!

2.

V raju dobri Bogeč,
čuvaj nad menoj!
Vedno hočem biti
milček Tvoj.

3.

Ti mi daješ kruha,
mleka in strdi,
toplo oblačilo,
nič skrbi.

4.

Zdravje daješ staršem,
bratom in sestram,
Ti varuješ ognja
mirni hram.

5.

Tisočkrat zahvaljen
bodi mi, češčen!
Naj zadremujem, Vate
zatopljen!

6.

Vabijo me v svate
angelci pojoč.
Očka, mamka, sestre . . .
lahko noč!

A. Medved.

22. Izgubljena desetica.

Slavica je stala na cesti in bridko jokala. Mimo pride gospod, obstoji in jo vpraša: „Zakaj jokaš?“ — „Ah,“ odgovori Slavica, „mati bi radi skuhali očetu kosilo, zato so me poslali v prodajalnico, da kupim za desetico soli. Po poti pa sem izgubila denar.“

Tuji gospod seže v žep in reče: „Potolaži se, ljuba deklica! Tu imaš dvajsetico namesto desetice; kupi zanjo v prodajalnici soli; kar ti ostane, pa obdrži zase!“ Slavica utihne, vzame dvajsetico in vljudno zahvali gospoda zanjo.

Komaj se je tujec nekoliko oddaljil, kar priteče za njim Slavica vsa vesela in zakliče: „Tukaj, ljubi gospod, vam vrnem dvajsetico; našla sem svojo desetico!“

Gospod je bil zelo vesel dobre in poštene deklice. Seže še enkrat v žep in ji podari svetlo krono, rekoč: „Ostani vedno tako poštena! Krono vloži v hranilnico, materi svoji pa povej, da jih pozdravlja tuji gospod, ki ti je podaril krono iz veselja nad teboj!“

Po Lauschu.

23. Za god.

1.

Ljuba mamica!

*Danes praznujete Svoj god. To
pritiško porabim, da Vas prav iskreno
zahvalim za vse dobrote, ki ste mi jih
naklanjali dozdaj.*

*Svojo hvaležnost Vam hočem iz-
kazovati & vtrajno pridnostjo v šoli in
na domu. Prosim Vas, ohranite Svojo
Ljubexen še nadalje*

Svojemu

hvaležnemu

Božidarju.

V Ljubljani, dne 2. februarja 1908.

2.

Zdrave, srečne Vas ohrani
 večni Oče in Gospod!
 Vseh naj Vas nadlog obrani
 in naj spremlja Vas povsod!
 To otrok Vam vošči vdani
 danes za veseli god.

3.

Naj Vas s srečo Bog obsuje,
 zdravje, mir Vam podeli,
 vse, kar srce poželjuje,
 naj Vam da v obilnosti!

24. Delo.

*Solnce vzhaja. Povsod, v mestih in vaseh,
 vstajajo ljudje.*

*Kuharica kuha zajtrk, mati oblačijo otroke,
 oče se odpravljajo na delo. V trumah hite delavci
 v tvornice, delavnice in trgovine.*

*Zidar zida, tesar teše, ključavničar pili, kovač
 kuje, mizar žaga, krojač kroji, čevljar šiva, hlapec
 vozi, kmet mlati, vrtnar pleve, pisar piše, slikar slika.*

*Zdravnik zdravi, trgovec prodaja, učitelj uči,
 sodnik sodi, župan uraduje, popotnik hiti, vojak
 se vadi.*

*Da, ljubi otrok, vsi ljudje morajo delati, ta
 z glavo, drugi z rokami.*

*Brez dela ni hrane, ne obleke, ne stanovanja,
 tudi ni zdravja, ne veselja in ne — sreče.*

Po H. Weberju.

25. Kaj bo iz šolarjev?

„Vrtnar bom,“ pravi Lipek, ko je dovršil ljudsko šolo. „Pač je lepo delati med dišečimi cveticami!“ — Oče ga dado vrtnarstva učiti. Lipek pa pride kmalu domov in toži, da se mora vedno plaziti po zemlji, tako da ga bole križ in kolena.

„Kaj pa hočeš biti?“ ga vprašajo oče. — „Lovec bom. Po zelenih logih hoditi, to je veselje!“ — Dado ga lovcu za učenca, a kmalu pritoži domov, da mu jutranja sapa ne de dobro, in da mu je zrak preoster.

„Kaj pa boš?“ ga vprašajo zopet oče. — „Ribič bom! Kraj bistrega potoka hoditi, v lahkem čolnču se voziti in polne mreže rib iz vode zajemati, to je veselo!“ — Pa tudi tega dela se Lipek hitro naveliča. Mokrota se mu ne prilega.

Poslednjič se Lipek loti kuharstva. Misli si: „Kuharju morajo nositi vrtnar, lovec in ribič; tudi ni kuhar nikoli brez dobrih jedi.“ A zopet pritoži domov, rekoč: „Vse bi bilo dobro, ko bi le ognja ne bilo!“

Zdaj oče Lipka ostro posvare, rekoč: „Zate tedaj nobena služba ni. Če ni zate ne zemlja, ne zrak, ne voda, ne ogenj, boš moral iti na oni

svet službe iskat. Ali ne veš, da ima vsak stan svoje veselje, pa tudi svoje trpljenje? Srečen je le tisti, ki je zadovoljen s tem, kar mu da Bog.“

Po A. M. Slomšku.

26. Leni Jakec.

Jakec rad mizar postal bi, oblič je nadležen.
 Dimnikar nato postal bi, posel ta ni nežen.
 Jakec rad rudar postal bi, klanjati se neče.
 Jakec mlinar rad postal bi, a teže ga vreče.
 Jakec tkalec rad postal bi, posel ta je oster.
 Komaj delo prav začel je, že spodi ga mojster.
 Jakec, Jakec, misli to, kaj še kdaj iz tebe bo!

Jakec rad kovač postal bi, ogli so prežarni.
 Jakec rad čevljar postal bi, čevljev njemu mar ni.
 Jakec rad krojač postal bi, a šivanka zbada.
 Jakec rad steklar postal bi, toda steklo vpada.
 Jakec knjigovez postal bi, kleja duh je oster.
 Komaj delo prav začel je, že spodi ga mojster.
 Jakec, Jakec, misli to, kaj še kdaj iz tebe bo!

Z marsičim se je še baval, a končal ničesa.
 Leta mlada je zapravlil, starost ga pretresa.
 Jakec nosi glavo prazno, a skrbi obilo.
 Jakec toži, bridko toži, Jakec vzdise milo:
 „Oh, ko bi se v dobi mladi bil učil pokoren,
 ne bi bil tako neumen, ne tako uboren!
 Oh, zdaj pač verjamem to, da iz mene nič ne bo!“

R. Löwenstein - A. Funtek.

27. Uganke.

1. Kaj imaš na glavi, kadar prideš v šolo?
2. Kateri rokodelec hodi rakovo pot?
3. Kateri rokodelec postane pri svojem delu črn kot oglje?
4. Kakšen je mlinar, ko pride iz mlina?

28. Dobra večerja.

Izbirčna Metka pravi opoldne pri jedi: „Ječmenček pa ni dober; ne bom ga jedla ne!“ Žlipo položi na mizo. Mati pa reko: „Zdaj ne utegnem kuhati drugega; le čakaj, za večerjo ti hočem napraviti boljšega.“

Popoldne gre Metka z materjo na njivo krompir kopat. Tam ga mora rušiti in devati v vreče do solnčnega zahoda.

Ko prideta domov, ji dado mati večerjo. Metka zajame in pravi: „To je pa dobra jed, ta mi gre v slast!“ Pojedla je je polno skledico. Mati ji smehljaje reko: „To je tisti ječmenček, ki si ga pustila opoldne. Ker si pa pridno delala vse popoldne, si ga pojedla zdaj slastno.“

29. Mrzli studenec.

Nekega poletnega dne gre Martinek na polje. Od vročine mu gori lice. Silno ga začne žejati. V lepi senci pod hrastom najde hladen studenček. Voda je bila čista ko ribje oko in mrzla ko led.

Naglo se je Martinek napije; ali slabo mu pride; toliko da ne omedli.

Komaj prileze domov in zboli prav nevarno. „Joj, kdo bi bil mislil, da je v tem studencu tako hud strup!“ zdihuje bolan na postelji. Oče pa pravijo: „Čisti studenec ni kar nič kriv tvoje bolezni, ampak tvoja neprevidnost, ker si se ves pregret naglo napil mrzle vode.“

A. M. Slomšek.

30. Pred jedjo.

O Bog, to vse nam daješ Ti,
kar dan za dnevom nas živi!
Dodeli, da nam to jedilo
po Tvoji volji bo teknilo!

31. Po jedi.

O Bog, s pijačo in jedjo
nahrnil si nas milostno!
Za vse, kar roka Tvoja dala,
presrčna naj Ti bode hvala!

32. Telovadska.

Hajd na noge, le v korak!	Boben poje: trom, trom, trom!
Čvrsto stopa korenjak.	kliče svoje: trom, ti, rom!
V vrsti redni vojna gre,	Brzo dalje čez polje,
in razlega petje se:	gozd, ravnine in gore!
Hura!	Hura!

Pojmo srčno vsi naglas:
 naš je mladi, zlati čas!
 In veselo in gorko
 srce bije nam zvesto!
Hura!

A. Perne.

33. Uganke.

1. Ima liste, pa ni drevo; platnice ima, pa ni nož.
Kaj je to?
2. Štiri noge imam, pa ne morem k vam; kdor
pa hoče jesti, k meni mora sestiti. Kaj je to?
3. Rije, pa nima rok; gre, pa nima nog. Kaj je to?

34. Pregovori in reki.

1. Pridni otroci učijo se radi,
vsakdo jih rad ima, stari in mladi.
2. Kdor uboga rad in moli,
Bog ne zabi ga nikoli.

3. Bog vse vidi, Bog vse ve,
greh se delati ne sme.
 4. Mirna vest je največja sreča, nemirna vest
največja nesreča.
 5. Vsakemu stanu je dal Bog svojo dobroto,
svojo lepoto, veselje kakor žalost. Vsak za
svoje zahvali Boga in bodi zadovoljen!
A. M. Slomšek.
 6. Samo lepo oblačilo
te ne bo častilo;
pridnost, modra glava,
to je prava slava.
 7. Prebrisana glava in pridne roke
so boljše bogastvo ko zlate gore.
A. M. Slomšek.
 8. Glad je najboljši kuhar.
 9. Dober kup sta red in snaga,
vsakemu sta ljuba, draga.
-

II.

Vas in mesto.**35. Domače živali.**

Psiček laja: hov, hov, hov!
 jutri pojdem spet na lov:
 na gorice po srnice
 in po zajce, po lisice,
 po volkove in volčiče,
 po medvede, medvediče.
 Puške bodo pokale,
 in zverine jokale.
Psiček laja: hov, hov, hov!
 jutri pojdem spet na lov!

Mačka mjavka: mrmrmjav!
 miška vredna sedem krav!
 Miška teče: tek, tek, tek!
 jaz jo gonim: pek, pek, pek!
 Miška zlomi si nogo,
 jaz jo primem — v usta ž njo!
 Dve na zajtrk, dve v kosilo,
 tri k večerji — ni obilo.
Mačka mjavka: mrmrmjav!
 miška vredna sedem krav!

Koza vpije: mekeke!
 vse gorice zelene;
 kje sta kozel in kozica,
 da ne pride volk, volčica,
 volk, volčica „dudeldu“,
 ki živita brez domu?
 Volk za grmom, sivi tat,
 plane kozi, skok! za vrat.
 Koza vpije: mekeke!
 volk me stisnil je v zobe!

Krava v senci ruče: mov!
 jaz bi rada šla domov!
 Čaka mene tele v hlevi,
 a predolgo je do drevi.
 Volek modro govori:
 Telek naj še potrpi,
 da pastirček „ruriro“
 v rog zatrobi nam glasno.
 Krava v senci ruče: mov!
 jaz bi rada šla domov!

Konjič vriska: ihaha!
 dobro biti je doma:
 sena dosti, ovsa dosti,
 nič ne vemo, kdo se posti;
 ali kadar popotujem,
 popotujem in cestujem,

kola vozim, sedlo nosim, —
 lačen hodim, slame prosim.
 Konjič vriska: ihaha!
 dobro biti je doma!

Fr. Levstik.

36. Lakomni pes.

Pes izmakne kos mesa,
 ž njim čez vodo se poda,
 in ko čeznjo gre, seveda,
 sebe tudi v njej ugleda.
 Iste dlake, iste glave,
 črne barve in postave,
 kakor on, sestradan ves,
 plava v vodi medel pes.
 Ali kar največ velja:
 v gobcu nese kos mesa!

„Oj ti bratec v vodi čisti,
 kaj, če meni kosec tisti
 dal bi, da imel bi dva?“
 To si pravi v mislih Muren
 in po mesu hlastne uren,
 da bi se po dolgih dneh
 spet najedel kosov dveh.
 Toda žal, ni ju pojedel,
 nego ves potrč je gledal
 v vodo, koder dno valov
 je izginil kos — njegov!

A. Funtek.

37. Naša mačica.

1.

To vam naša mačica
ljubka je igračica!
V kot samotni leno sede,
ondi dremlje, ondi prede.

2.

Gladna nič ne vpraša,
je li vroča kaša,
naglo k skledici priteče,
joj, kako se v noseč speče!

3.

Naj metuljčka le zapazi,
zvito k njemu se priplazi;
brž od tal metuljček šine,
v zraku mačici izgine.

4.

Hej, kako jo žoga mika,
od strani se je dotika,
divje ž njo po sobi skaka,
da se maja stena vsaka.

5.

Kadar kužek jo razkači,
av, tedaj se razkorači,
vzpne se rep ji kakor kača,
kvišku dlaka se obrača,
vitek se hrbet ji sključi,
iz oči žare ji luči.

6.

Igre vse ostavi v hiši,
ko ropot začuje miši.
Ni li hitra kakor strela?
Hop, že miško je ujela,
urno skače ž njo po travi,
s kremplji boža jo po glavi.
To vam naša mačica
ljubka je igračica!

Gr. Gornik.

38. Anica in kokoši.

Kaj pravite, otroci ljubi, kako je to, da imajo kokoši Anico tako rade? Kadarkoli stopi na dvorišče, teko vse kokoši za njo, se ji dobrikajo in se zaletavajo vanjo, da jim komaj uide. Glejte, otroci, to je tako. Kadar dobi Anica od matere kos kruha za kosilce, brž gre na dvorišče ž njim, pokliče kokoši k sebi in jim podrobi nekoliko drobtinic svoje pogače. To si je kuretina dobro zapomnila, in zato ima Anico tako rada.

Nu, vse bi bilo dobro, ko bi ji le petelin toliko ne nagajal. Naj mu pomeče še toliko mrvic, ta grdavs ni nikoli zadovoljen; rad bi imel ves kos, ki ga ima Anica v roki. — Oni dan, ko je Anica gledala, kako zobljejo piške proso, ji je skočil petelin na roko, pograbil ves kos kruha in pobegnil ž njim naravnost pod skedenj, odkoder ga ni bilo, dokler mu ni zmanjkalo kruha. Kaj mislite, da se je Anica zaraditega jokala in srdila? O kaj še! Smejala se je in dejala: „Kako grd je ta naš petelin!“ Ali vse to ni bilo petelinu nič mar; bil je sit, a Anica gladna.

„Vrtec“.

39. Modra miška.

Miška prileze iz luknjice. Kar ugleda nastavljeno past! Misli si: „Oho, ali jo vidiš past? Zviti ljudje! Dve deščici nastavijo. Na zgornjo nalože kamenja, v sredo med deščici pa nataknejo kosček slanine, da bi jaz okusila slanino, sprožila past in se ujela. Pa miši smo modrejše kakor ljudje. Dobro poznamo take zvijače. Ne boste me ujeli, ne! — Pa povohati dobro slanino vendar smem; nosek še ne more sprožiti pasti. Slanino pa duham kaj rada.“

Miška smukne v past. Varno povoha slanino. Past je prav prožno nastavljena. Ko se miška dotakne slanine, lop! past zagrmí in miška — mrtva leži.

Po Grimmu.

40. Taščica.

Taščica prileti zimskega dne na okno kmetiške hiše, kakor da bi rada prišla na gorko. Kmetič ji odpre okno. Takoj prileti v izbo. Tu pobira drobtinice, ki padajo z mize. Otroci imajo ptička prav radi.

Zima mine. Kmetič odpre okno, in mali gost odleti v bližnji gozd. Tam si naredi gnezdo in veselo prepeva.

Zopet se vrne zima. Z njo pa se vrne tudi taščica h kmetiču, in glej! — s seboj pripelje samico. Družina kmetičeva ju je jako vesela. Živalci sta prav domači. Otroci reko: „Ptička nas gledata, kakor da bi nam hotela kaj povedati.“ Oče pa odgovore: „Ko bi mogla govoriti, bi rekla: Zaupanje zbuja zaupanje, in ljubezen zopet ljubezen.“

Ivan T.

41. Taščici v slovo.

Zapoj, zapoj, oj ptiček moj, mi pesem še enkrat, prej ko zletiš in poletiš zeleni gaj iskat.

Vso zimo sva skup bivala — in zdaj me zapustiš; iz kraja v kraj, tu ni tvoj raj, drugam si poželiš.

Zapoj, zapoj, oj ptiček moj, mi pesem še enkrat, in tebe, ko tu več ne bo — šel v log te bom iskat.

A. Pernè.

42. Ovca in čebela.

Čebela: „Imaš li večjega dobrotnika od mene?“

Človek: „Da, imam ga!“

Čebela: „Koga pa?“

Človek: „Ovco; zakaj njena volna mi je potrebna, tvoj med pa le prijeten. Vrhutega mi daje ovca radovoljna svojo volno; če mi pa ti daješ svoj med, se mi je vedno bati tvojega žela.“

Po A. M. Slomšku.

43. Pečka.

Mati so kupili sliv in jih hoteli dati otrokom po kosilu. Ležale so na krožniku. Milček še ni nikdar jedel sliv, zato je prežal neprenehoma nanje. Silno se mu jih je zljubilo. Zato je hodil ves čas okrog njih kot muc okrog vrele kaše. Ko ni bilo nikogar v sobi, se ni mogel več premagati; popade slivo in jo poje.

Pred kosilom preštejejo mati slive in zapazijo, da manjka ene. To povedo očetu.

Pri kosilu vprašajo oče: „No, otroci, ali ni pojedel nekdo izmed vas ene slive?“

Vsi reko: „Ne!“

Milček zardi kot kuhan rak in tudi reče: „Nak, jaz je nisem pojedel!“

Nato reko oče: „Naj jo je pojedel katerisibodi izmed vas, lepo to sicer ni, ampak huje je to, da so v slivah pečke; in če kdo ne zna jesti sliv in pogoltne pečko, lahko zboli. In prav tega se bojim.“

Milček prebledi in reče: „Ne, jaz sem vrgel pečko skozi okno.“

Vsi se zasmеjejo. Milček pa se spusti v jok.

Solovej. (Iz čitanke grofa L. N. Tolstega.)

44. Minka in račice.

Račice ljube, pridite sem!
 Kruhka vam nadrobiti čem.
 Daleč po vodi plavate,
 z valčki se poigravate,
 trudne ste in lačne močno,
 kruhek v slast vam pojde tako!

Račice brž priveslale so,
 Minki v pozdrav začebljale so,
 kljunčke so odpirale,
 hvaležno se vanjo ozirale.
 Potem so odplavale daleč drugam
 pravit: „Minka je dobra nam!“

E. Gangl.

45. Kmetič in kumare.

Kmetič se odpravi k vrtnarju na kumare. Prišedši do njih, začne premišljati:
 „Odnesem vrečo kumar ter jih prodam;
 za novce kupim putko. Putka mi nanese jajec, bo kokodajskala in valila; izvali mi mnogo pišk. Zredim piške, jih prodam;
 kupim prešička. Svinjka mi da pujske. Prodam pujske; kupim konjiča — kobilico. Kobilica mi da žrebe. Žrebe zredim, prodam.

Kupim si hišo in naredim vrt; nasadim kumar. Krasti jih ne bom pustil — najamem si čuvajev in tudi sam pojdem in kričim: „E, čuvaji, čuvajte dobro!“

Kmetič je popolnoma pozabil, da je na tujem vrtu, zato je zakričal na vse grlo.

Cuvaji to slišijo, priskočijo in ujamejo kmeta.

Solovej. (Iz čitanke grofa L. N. Tolstega.)

46. Vprašanja.

Kako se imenuje sežgan les, zorana zemlja, zmrzla voda, suha trava, zmleto žito, ustrojena koža, pečena moka, ubit lonec, mala hiša, črn konj, mlad konj, mlada ovca, mlada krava?

47. Aleš in Minka.

Aleš in Minka sta bila na vrtu.

Aleš: „Vidiš jo lepo sinico na jablani; kmalu jo bom imel!“

Hitro spleza na drevo, nastavi ptičnico, gre zopet dol in se skrije s sestro za grmovje ter pogleduje za sinico. Sinica gre kmalu v ptičnico ter se ujame. Aleš je bil mahoma zopet na jablani. Ko pa hoče sinico vzeti iz ptičnice,

se nagne in pade s ptičnico vred z drevesa. Sinica uide, in Aleš si ob grčo rani roko do krvavega.

Minka: „O ti ubogi bratec! Zdaj vendar ne boš več plezal za sinico po drevesu. Malo, malo ti je manjkalo, da si nisi zlomil roke ali noge, ali pa se poškodoval še huje.“

Aleš: „Nič ne de, zato še ne odneham. Toda zastonj bi se trudil, zakaj sinica ne pojde več v ptičnico, kamor se je bila že enkrat ujela.“

Minka: „Če je res tako, je sinica mnogo modrejša od tebe. Ona ne gre več tja, kjer se ji zdi nevarno. Ti pa si ravnokar padel in se udaril ter komaj ušel še večji nesreči; pa nič ne maraš in si zopet upaš iti v novo nevarnost.“

Iv. Tomšič.

48. Požar.

Utrujeni se vračajo vaščani z dela na svoj dom. Kar se jim zavalj gost dim nasproti, in rdeč plamen švigne sredi vasi proti nebu. „Gori! Pri Tomažu gori!“ se čuje vsevprek. V stolpu bije plat zvona. Od vseh strani hite vaščani na pomoč. Kdor le more, pomaga. Tudi brizgalnica meče vodo na goreče poslopje. A vse zaman.

Razen hišne oprave je vse izgubljeno. Le gole stene kažejo, kje je stal lepi Tomažev dom. — Tomaževi so ostali brez strehe. Pomagali so jim v prvi sili njih dobri sosedge. — Pravijo, da sta zanetila ogenj Tomaževa otroka, igraje se z vžigalicami. Oj, kako neprevidni so nekateri otroci!

Iv. Krulec.

49. Uganke.

1. Kdo vedno kaže, a sam nič ne zna?
2. Kateri mesec je najkrajši?
3. Zakaj pojedó bele ovce več trave kakor črne?
4. Nikdar ni bilo, nikdar ne bo, pa vendar je. Kaj je to?
5. Kopita nosi, ni čevljar,
sedlo ima, ni sedlar. Kdo je to?

50. Pregovori.

1. Kdor ljubi nevarnost, se pogubi.
 2. Kdor ne sluša, zlo okuša.
 3. Mala iskra zaneti velik ogenj.
 4. Ako gori sosedova hiša, pazi na svojo.
-

III.

V prirodi.

51. Vstajenje.

Kot bi peli	Viri vstajajo
angelei	iz ledenih skal,
vstajenja dan,	cveti vstajajo
trobijo trobentice	iz spočitih tal,
čez mlado plan.	ptice vstajajo
Zvončki jih	izza tujih dalj,
poprašajo:	vsi mi kličejo:
„A kdo je vstal?“	„Tudi ti boš vstal,
„Ej, nevedni zvončki vi,	ko boš v grobu mir,
Nebeški kralj!“	zimski mir prespal.“

Al. Merhar.

52. Majnikov kras.

Hladni meseci so minuli. Zlato solnce nas vabi iz tesne sobe na prosto. Oj, kakšna izpremema! Nebo, ki se vzpenja nad nami, je jasno in čisto. Gorka pomladanska sapica nam veje nasproti. Pred nami stoji vrt v najkrasnejšem cvetju. Po njem brenče čebele in si nabirajo med. Pisani metuljčki se zibljejo po nežnih

cvetkah. Polje in travnik sta v najlepšem zelenju. V bližnjem gozdu prepevajo drobni ptički. Vse se veseli lepih pomladanskih dni.

Zakaj bi se tudi mi ne veselili te rajske lepote!

Iv. Krulac.

53. Komu se smeje.

Ha, ha, ha, ha . . .	morda se smeje
solnček smehlja se	vinski gorici,
sredi neba . . .	ali pa nežni,
Komu li smeje	drobni cvetici,
solnček se zlati?	ali pa morda
Morda zeleni	celi zemljici . . .?
smeje se gori,	Ne, ne, ne, ne,
ali zeleni	solnček se smeje
cvetni se trati;	tebi, nedolžno detinsko srce!

Aleksij Ivanov.

54. Nevihta.

Nekega poletnega dne je šlo več otrok v gozd. Otroci pridno iščejo jagod in ne zapazijo, kako se približuje nevihta. Kmalu začne grmeti; otroci se prestrašijo in hite proti domu. Niso še prišli iz gozda, ko se ulije ploha. Da bi se ne zmočili, stopijo pod

visok hrast, ki je stal ob poti. Jožek pa se domisli besed, ki jih je slišal v šoli; zato pravi: „Ali še pomnite, da so nam pravili gospod učitelj v šoli, naj ne hodimo ob nevihti pod visoka drevesa, ker rado trešči vanje? Pojdimo rajši naprej, če se tudi zmočimo!“

Otroci slušajo in gredo proti domu. Kar trešči v hrast, ki so prej stali pod njim, in ga razkolje od vrha do tal.

Po nemškem.

55. Odmev.

Nekega dne skače Blažek po zeleni loki in zavpije: „Ho, hop!“ Iz bližnjega gozda se mu oglasi ravnotako: „Ho, hop!“ Blažek se temu začudi in zakliče: „He, hej!“ — „He, hej!“ mu zadoni iz gozda nazaj. Blažek zavpije: „Zakaj me oponašaš?“ — „Zakaj me oponašaš?“ jekne iz gozda. Blažek čimdalje bolj kriči in se huduje. Vsaka beseda pa se mu vrača iz gozda. Misli, da se drug deček šali ž njim. Maščeval bi se rad. Po vsem gozdu ga išče, pa ne najde nikogar.

Doma potoži svoji materi, da ga je hudoben deček v gozdu zelo žalil z grdimi besedami. Mati pa pravijo: „Blažek, zdaj si zatožil sam

sebe. Nič drugega nisi slišal nego odmev svojih besed. Ko bi bil klical prijazne besede v gozd, bi bil slišal prijazne besede tudi iz gozda.“

A. M. Slomšek.

56. Uganka.

Vidiš me, ko solnce sije,
ni me, ko oblak ga skrije;
kratka, ko poldan zvoni,
dolga sem, ko se mrači.

J. Stritar.

57. Veseli pastir.

Zakrivljeno palico v roki, za trakom pa šopek cvetic,
ko kralj po planini visoki pohajam za tropom ovčic.

Saj tukaj na solnčni višavi le sam sem, le sam
gospodar; živim le po pameti zdravi, za muhe mi ljudske
ni mar.

Nikomur tu nisem na poti, na poti ni meni nikdo;
kdo čisto veselje mi moti, kdo moti življenje mirno?

Nikdar ne zmrači se mi čelo, nikdar ne stemne se
oči, in pojem in ukam veselo, da z gore v goro se glasi.

Naj drugi okoli po sveti si iščejo slave, blaga, jaz
hočem na gori živeti; tu sreča, tu mir je doma.

Za čedico krotko popeval bom pesemce svoje sladke,
dolincem glasno razodeval, kar polni mi srečno srce.

Ne, palice svoje ovčarske za žezlo kraljevo ne dam,
in rajši ko krone cesarske cvetice na glavi imam!

S. Gregorčič.

58. Cvetice.

Draga Ivanka!

Včeraj so gospod učitelj prinesli s seboj več cvetic. Prašali so tudi mene, katere poznam izmed njih. Imenovala sem jim: poločnico, šmarnico, solnčnico, plavico in kokolj. Vseh nisem poznala. Opisali in povedali so nam jih po imenu.

Ti imaš cvetice nad vse rada. Pridi kmalu k meni, da jih greva nabirat na polje. Kar jih poznam, Ti hočem vse imenovati in Ti tudi popisati, kar sem slišala o njih v šoli. Težko Te pričakuje

Tvoja
Vida.

V Ljubljani, dne 28. maja 1908.

59. Zvončki.

Ko je Bog ustvaril sneg, mu je rekel: „Poišči si barvo sam, ker ti uničiš vse cvetice.“ Sneg je šel k potočnici in jo poprosil barve, a cvetica mu je odbila prošnjo. Ravnotako sta storili vijolica in solnčnica. Nato se je napotil k zvončku in mu razodel svojo željo. Zvonček mu je odvrnil: „Če ti je všeč moja skromna barva, le vzemi jo!“ Odtedaj je sneg bel in ima zvončke rad, druge cvetke pa sovraži. Gorje jim, če jih zaloti jeseni ali zgodaj spomladi!

Poslovenil Aleksij Andrejev.

60. Mladini.

Zdaj le hiti
vence viti,
o mladina, zdaj je čas!
Majnik ide,
zopet pride —
enkrat je mladost za nas!

61. Mavrica.

*Biserna lestva se spenja v oblak,
spušča se onkraj na zemeljski tlak,
mavrica pisana, božji prestol.
Angeli hodijo gor in pa dol,*

*zlate kropilnice v rokah drže,
 zemljo prežejno hlade in poje.
 Gori na stolu pa Večni sedi,
 kapljici vsaki on srečo deli:
 pade na polje — rodi zelenjad,
 kane na drevje — obilen da sad,
 kaplja na njivi — da žito zlato,
 kaplja na trti pa — vince sladko.
 Sreča se spušča na sleherno stvar,
 kadar zaliva nebeški vrtnar.*

S. Gregorčič.

62. Pri potoku.

Stara mati so sedeli poletnega dne s Tončkom, Jožkom in Nežico ob potoku. Otroci so si umivali nožice in gledali ribice, ki so švigale po vodi kakor strele. Nad vodo so visele temno-listnate olševe veje. Otroci so lomili vejice, jih metali v vodo in gledali za njimi, kako jih je drevila voda dalje in dalje.

„Vejice morate metati daleč v vodo. Ako jih mečete blizu proda, jih zadržuje vsaka koreninica. Dolgo, dolgo bi trajalo, preden bi splavale dalje“, so učili stara mati.

„Kako pa potem, ko priplava vejica do jeza, ali bo mogla dalje?“ vpraša Tonček.

Jožek. „Ali ne veš, kako sem vrgel oni dan vejico ravno pred zatvornico; sukala in sukala se je, pa kar naglo je splavala po rakah na kolesa, in preden sem pritekel onostran mlina, je že plavala proti reki.“

„Kam pa plava potem?“ vpraša Nežica.

„Od mlina plava k mostu in od tam do velike reke,“ odgovore stara mati.

„In kam plava še potem?“ vprašajo otroci.

„Po reki plava daleč, daleč, dokler ne pride v morje.“

„Kje pa je in kakšno je morje?“

„Oj, morje je široko, veliko. Stokrat dalje je do njega kot do mesta,“ odgovore stara mati.

„Kaj se tam zgodi z mojo vejico?“ vpraša deklica.

„Zibala se bo po valovih, ki jo vržejo na breg. Na bregu bo stal mlad deček, bo pobral vejico in si mislil: Odkod si pa ti priplavala? Kdo te je spustil po vodi? Gotovo je kje daleč sedela deklica ob vodi in te je ulomila in spustila po vodi. Deček ponese vejico domov in jo zasadi v zemljo. Iz vejice pa priraste lepo drevesce. Ptice bodo prepevale na njem, in drevesce se bo veselilo.“

Po Boženi Nemčevi.

63. Trobentice.

1.

Otroci, čujte, čujte:
tin tin, tin tin, tin tin!
Odkod je to zvonjenje —
mar zvonček je iz lin?

3.

Tin tin, tin tin, tin tin:
to zvonček ni iz lin!
Trara — trara — trara:
tu godba ne igra!

2.

Trobente se glasijo:
Trara — trara — trara!
Odkod je to trobljenje —
mar godba je prišla?

4.

Tam s trate sem razlega
se zvončka nežni glas,
prirodi on naznanja,
da je vstajenja čas.

5.

Trobljenje to trobentic
tam sredi je livad,
ki trobijo družicam,
da prišla je pomlad.

Kazimir.

64. Vijolica.

Čisto pozabljena in neopažena je rastla vijolica pod grmom. Mimo so hodili ljudje in nosili cvetke v rokah in na prsih.

Vijolici je bilo težko in žalostno: „Nihče se ne zmeni zame. Nikogar ni, da bi me utrgal in se me radoval. Ko bi imela tudi jaz kaj takega, kar bi prijalo ljudem!“

Žalostna zaspi. Rano zjutraj se prebudi. Vsa se zavzame, ko začuti, kako se širi okoli nje lep,

sladak vonj. Toliko, da se je izpoznala. Vesela se spne v čisti jutranji zrak in vablivo zavonja naokrog: „Pridite, pridite!“

Otroci so dospeli na tratico, da se poigrajo. Začutili so vijolični vonj, šli do nje in ji potrgali cvetove z mehкими rokami.

Cvetovi so šli iz rok v roke, od noska do noska, in kmalu je rekel ves svet: „Vijolica vonja tako lepo!“

E. Gangl.

65. Na poljani.

1.

Kakor živi cveti
letajo metuljčki
po livadi, po zeleni,
pod rumenim solnčecem.

3.

Kot da prišli bratei
bratev so obiskat,
sedli so metuljčki,
na zelene vejice.

2.

Kot bi počivali
na grmeh metuljčki,
cveti se belijo
na zelenih vejicah.

4.

Gostoljubno bratei
bratcem so postregli:
pili so medico.
iz srebrnih kupičic.

5.

Ko so se napili,
so se poslovili
in se pošalili:
„Kdaj pa vi k nam pridete?“

O. Zupančič.

66. Trije metulji.

Bili so nekdam trije metulji — bel, rdeč in rumen. Veseli so letali od cvetice do cvetice in se igrali v solnčnem svitu. Kar prične deževati. Napotijo se domov, a vrata so bila zaprta. Drugod si iščejo zavetja, da bi jih dež ne premočil. — Zdaj prilete do pisanega tulipana. „Odpri nam,“ ogovore lepo cvetico, „mokri bomo; prosimo te, da se smemo poskriti v tvojih perutih.“ — Tulipan pa jim odgovori: „Rdečega in rumenega vzamem pod streho, a belega ne maram.“ — Rdeči in rumeni pa mu odgovorita: „Ako nočeš vseh treh, tudi midva ne greva k tebi v zavetje; tovariša ne pustiva samega.“

Napotijo se dalje. Huje in huje je deževalo. Metulji prihite do bele lilije. „Odpri nam krila, da ne bomo premočeni in da ne poginemo od mraza,“ naprosijo belo cvetico.

Bela lilija pa je voljna, le belega vzeti v varstvo, ker je bil njene barve. A beli noče popustiti svojih tovarišev, in vsi žalostni odlete.

Solnčece pa je slišalo, kako so vsi trije složni. Upre se v temne oblake in predre do livad. Zopet sije prijazno.

Metulji se kmalu posuše in ogrejejo. Veseli zopet letajo po livadah od cvetice do cvetice. Šele zvečer, ko so bili že utrujeni, odleti vsak v svoje domovanje spat.

Po V. Curtmanu.

67. Deček in vrabec.

Deček: „Oj vrabiček,
ti tatiček,
kdaj pa ti se
spraviš proč?
Tebi prav nič
ne mudi se
proč od naših koč!“

Vrabec: „Slušaj dečko:
Nosim vrečko,
ki pa polna
nikdar ni;
če jo polniš
noč in dan,
delal vendar
boš zaman...
Proč še ne gremo,
ne pomaga nič,
vič, vič, vič, vič, vič...“

Slavko Slavič.

68. Ptičje gnezdo.

Na vrtu sem našel ptičje gnezdo. Vesel sem šel po očeta in jim rekel: „Poglejte malo gnezdece in v njem tri pikasta jajčeca; ali jih smem vzeti in se igrati ž njimi?“ Oče pa so rekli: „Ne, Cene, pusti jih! Kmalu boš užival še večje veselje.“ Slušal sem. Drugo jutro sem šel zopet gledat v gnezdece in videl sem štiri jajčeca. Povedal sem to očetu, a oče so rekli: „Pusti gnezdece štirinajst dni; potem hočem iti sam s teboj tja.“

Štirinajst dni je minulo. Ko prideva z očetom zopet h gnezdu, kaj vidiva? — štiri gole ptičke. Kljunčke so odpirali in prosili hrane. Z očetom sva stopila na stran. Kmalu je priletela starka. Črvička je prinesla v kljunu in je pitala mladiče ž njim. Oče so mi rekli: „Vidiš, ko bi bil ti takrat pobral jajčeca, ne bi imel zdaj toliko veselja.“

Vsak dan sem šel h gnezdu. Mladiči so bili vsak dan večji in so naposled izleteli. Letos pa so se zopet vrnili in so zopet gnezdili.

Po Kellnerju.

69. Viharna noč.

*Viharna noč, strašna noč,
Bog mi daj svojo pomoč!*

*To bobni
in rohni!*

Veter tuli čez peči.

*Cuden blesk,
blisk in tresk:*

Dušo groza spreleti.

*Vse moči prirode se tepo,
da majo*

zemljo in nebo.

Angel moj,

stoj z menoj,

varuj zlega me nocoj!

70. Veter.

**Veter sem, veter,
naglo letim,
drevje podiram,
strašno bučim.
Ceste pometam
listja, prahu,
deci narejam
dosti strahu.**

**Z glave klobuke
mečem po tleh,
hodim ter piham
kakor star meh.
Vrata zaprite,
okna in hram,
da ne pripiham
v hišo še k vam!**

71. Lisica in raca.

Lisica vidi raco v ribniku in jo ogovori: „Račica, zakaj plavaš tako daleč od brega? Ne vidim te dobro; hočem te nekaj povprašati, pridi bliže!“

Raca pa odgovori: „O, lisica, ti si sama dovolj pametna in si veš svetovati; ti si previdna, moj svet ni nič vreden.“

72. Zelod in buča.

Kmetič leži pod hrastom in premišlja bučevino, ki raste poleg njega. Kar začne z glavo odkimovati, rekoč: „Tega ne umem, da ona mala bučevina rodi tolik in tako težak sad, močni in veliki hrast pa tako malovreden sadek. Ko bi bil jaz ustvaril svet, bi bil naredil to gotovo drugače. Hrast bi rodil velike in težke buče, bučevina pa drobne želodke. Res bi ga bilo veselje gledati.“

Komaj to izreče, potegne veter in utrga želod s hrasta. Pade mu ravno na nos. Tako ga udari, da se mu pocedi kri. „O joj!“ zavpije ves oplaščen, „zdaj sem pa gorko dobil za svojo modrost! Ko bi bila to buča, bi mi bila razbila glavo.“

A. M. Slomšek.

73. Da mi biti je drevo.

**Da mi biti je drevo,
bil spomladi rad bi breza —
drugo drevje še golo,
nanjo sveti Juri pleza.**

**Da mi biti je drevo,
bil poleti rad bi lipa —
v njeni senci je hladno,
cvet na potnika se usipa.**

**Da mi biti je drevo,
bil pozimi rad bi smreka —
drugo drevje že golo,
topla greje njo obleka.** O. Zupančič.

74. Volk in človek.

Lisica je pripovedovala volku, kako je človek močan.

Volk: „Da bi ga le enkrat videl, takoj se ga lotim!“

Lisica: „Rada ti ga pokažem; le pridi jutri zgodaj k meni!“

Volk pride zarana k lisici. Vzame ga s seboj na pot, ki je po njej navadno hodil lovec. Kar ugleda starega vojaka.

Volk: „Je li ta človek?“

Lisica: „Ne, ta je že bil.“

Pozneje pride mimo deček, ki gre v šolo.

Volk: „Ali je ta človek?“

Lisica: „Ne, ta šele bo.“

Zdaj pride lovec s puško na rami in z lovskim nožem oborožen.

Lisica: „Vidiš ga, ta je človek; tega se loti, jaz pa grem domov.“

Volk gre proti človeku. Lovec ravno nima puške s kroglo nabite, a z zajčarji mu ustreli v obraz. Volka zaboli, a vendar gre še proti lovcu. Lovec ustreli drugič. Volk se še premaguje in ne odneha. Lovec pa potegne nož in ga neusmiljeno omaha ž njim.

To je bilo volku preveč. Krvaveč pobegne in prituli k lisici.

Lisica: „Brate, kako sta se pomenila s človekom?“

Volk: „Takega bi si ga ne bil mislil. Najprej je vzel pihalnik in mi je popihnil nekaj v obraz, kar me je zelo zaščegetalo. Še enkrat je popihnil, a tako močno, da me je kar oglušilo

in oslepilo. Ko pa le nisem odnehal, je potegnil rebro iz telesa in me je tako omahal ž njim, da sem komaj še živ prišepal do tebe.“

Lisica: „Zdaj vidiš, kakšen bahač si!“

Po Grimmu.

75. Srna in mladič.

Srna je hodila z mladičem po gozdu. Kar zaslišita hripav glas nad seboj. Srna reče: „To je orel! Ljubi otrok, pazi in skrbno se skrivaj pod grmovje! Če greš na plan, prileti orel in te odnese s svojimi kremplji.“

Mala srnica je slušala mater. Ko pa prideta do zelene tratice sredi gozda, ugleda srnica na trati lepo, lepo cvetico. Srnica bi si jo kaj rada ogledala in ovohala. Misli si: „Tratica ni velika; hitra sem, in orel ne more priti tako naglo, da bi me ugrabil.“ Hipoma je na trati pri cvetici. „Kako je lepa, kako prijetno diši!“ Mlada srnica pozabi nevarnosti. Mati zakliče z boječim glasom: „Hiti nazaj, ljubo dete!“ Srnica hoče nazaj, a orel plane bliskoma nanjo. Zgrabi jo z ostrimi kremplji in jo odnese v zrak.

76. Skorec.

Star gozdar je imel škorca, ki je prav razločno izgovarjal nekatere besede. Če je gozdar rekel: „Škorec, kje si?“ je vselej odgovoril prav gladko in glasno: „Tukaj

sem!“ Nobenega ptiča ni imel tako rad kakor škorca. Tudi sosedovega Tončka je ta ptič zelo veselil. Zato je pogostoma zahajal h gozdarju.

Ko pride neki dan Tonček h gozdarju, ga ni bilo doma. Tonček željno pogleduje lepega ptiča, ki je skakal semintja po hiši. „Ko bi bil ta ptič moj,“ pravi sam pri sebi, „to bi bilo kaj prijetno!“ Urno stopi za krotkim škorcem, ga ujame in potlači v žep. Zdaj se misli tiho pobrati in odnesti lepega ptiča. Pa mahoma stopi gozdar v hišo. Da bi naredil mlademu dečku veselje, pokliče po stari navadi: „Škorec, kje si?“ In škorec v fantovem žepu odgovori prav krepko: „Tukaj sem!“

Iv. Tomšič.

77. Uganka.

1. Vse pomete okoli hiše in vse zastonj. Kaj je to?
2. Švigam tukaj, svetim tam, gorje pa, ako pridem k vam. Kaj je to?
3. Oče vsem svojim sinom kapice da, sam je pa nima. Kaj je to?

78. Kres.

To so imeli dan pred kresom naši pastirji opravka! Dopoldne in popoldne so nabirali na paši v gozdu drv in vejevja. Vse to so zlagali na vrhu hriba v visoko grmado, da jo zažgo za kres.

Po večerji, ko je že legel mrak na zemljo, se je začelo gori na hribu nekaj svetlikati, kakor da bi čepela tam majhna kresnica. Toda ta luč se je vedno bolj širila in dvigala, — in na hribu je visoko zaplapolal — kres.

Nekdo je imel pri sebi orglice, in veselega petja, vriskanja in rajanja ni hotelo biti ne konca, ne kraja.

Ali svetli kolobar okrog kresa se vedno bolj krči. Polagoma otemnevajo stvari, ki so se prej tako natanko videle v svetli luči. Plamen peša, pada, ugaša . . .

Lud. Potočnik.

79. Breza in hrast.

Breza, breza tankolaska,
kdo lase ti razčesava,
da prelepo ti stoje,
ali mati, ali sestra,
ali vila iz goščav? —
Niti mati, niti sestra,
niti vila iz goščav,
tihi dežek opoldanji,
lahni veter iz daljav.

Hrast, hrast kodrogrivec,
kdo lase ti goste moči,
da so kuštravi tako,
ali mačeha hudobna,
ali sto sovražnikov? —
Niti mačeha hudobna,
niti sto sovražnikov,
mršijo mi jih viharji,
ki besne o polnoči.

O. Zupančič.

80. Muha.

Bližal se je vihar.

Pajek križavec jo je ubral iz razpete mreže na podstrešnem oglu v kotiček, odkoder je brezskrbno strmел v svet.

To je opazila nadležna muha. Ni si mogla kaj, da ne bi vsaj desetkrat podražila premetenega krvnika. Drzno je obletala njegovo mrežo, in dasi je enkrat skoro obvisela v pajčevini, ni to nič izdalo, ampak se je le še drznejše zaganjala vanjo.

Pajek pa je žedel v svojem kotičku in mirno požiral jezo.

Kar zavije sapa, zavrti in dvigne cestni prah ter se zasučē okrog hišnega ógla.

Nadležna muha se je ravno zagnala proti pajkovi mreži, ko jo zajame sapa in potisne vanjo. Čimbolj se je skušala izmotati in iztrgati iz grozних vezi, tembolj se je zamotala vanje in je naposled žalostno poginila.

81. Srnica.

1.

Šumi, šumi potoček
veselo pod goro,
do njega prišla srna
je zjutraj pit vodo.

2.

In ko podobo svojo
zagleda v dnu vode,
jo dolgo ogleduje
in to pri sebi de:

3.

„Hi, hi, da znal bi lovec,
kako sem lepa jaz,
gotovo bi porabil
ugodni tale čas.“

4.

A komaj to izreče,
že počí v grmu strel,
in tisti hip je svinec
življenje srni vzél.

Cvetoš.

82. Slavec.

Ko je bil ljubi Bog ustvaril ptice, so sede le vse okoli njega. Toda skoro nobena ni bila zadovoljna z obleko, kakršno ji je dal Bog. Gos si je želela zelenih nog, raca rdeče glave, škrjanec pa rdečega, zelenega in rumenega perja. In tako je imela vsaka ptica svojo željo. Samo slavec je bil zadovoljen s svojim rjavim oblačilom. To je ljubemu Bogu ugajalo, zato je rekel slavcu: „Ker si tako zadovoljen, boš najlepše pel izmed vseh ptic.“

Od tega časa poslušajo ptice polne veselja in občudovanja gozdnega pevca ter ga imenujejo kralja ptic pevk.

Po V. Curtmanu — c.

83. Ujeta ptica.

Ujeli so me ptičico,
 zaprli so me v kletko to;
 pojemam reva zapuščena,
 oj, zapuščena, osamljena . . .
 Odkar so tu zaprli me,
 utihnil spev mi v grli je;
 hoteli so, da pela bi:
 Kako pa reva pela bom,
 če kletka tesna moj je dom?
 Prostost mi dajte, vi ljudje,
 odprite vratca kletke te —
 da prosta zopet v gaj zletim,
 da ptica prosta gostolim . . .

A. P.

84. Polž in lisica.

„Oj, kako si počasen, polž! Ako boš lazil tako počasi, vse svoje žive dni ne prideš z mesta,“ je rekla nekega dne lisica s porogljivim glasom polžu.

„Kaj! počasen se ti zdim?“ se začudi polž.
 „Koliko staviva, da pritečem na vrhunec onega hriba prej nego ti?“

„Stavila ne bova, ker predobro vem, da bi ti izgubil stavo, a poizkusiti se vendar hočeva, da ti pokažem, kako nespameten bahač in široko-ustnež si.“

„Torej poizkusiva!“ reče polž in se hitro prime s svojim slinavim podplatom košatega lisičjega repa. Lisica teče v hrib, kolikor more. Ko dospe na vrh hriba, se obrne v dolino ter zakliče: „Kje pa si, stric počasnež, jaz sem že na vrhu!“

„Oj, kako dolgo vas že tukaj pričakujem, strina,“ se oglasi za lisičjem hrbtom polž, ki se je bil v tem spustil z repa.

Narodna. Zapisal A. Kosi.

85. Zajec.

V zelnik je hodil zajec na zelje; praznika ni se bal, niti nedelje.

Kmetič ga nekaj v zelniku ugleda, ravno ko mlado glavo objeda.

Hudega noče zdaj mu storiti, le ga pokara, več ne hoditi.

Zajec ne sluša tega svarila, škoda čimdalje večja je bila.

Drugič grozi mu kmetič ostreje, puško pokaže mu izza meje.

Zajec ne neha delati škode. Misli, odpuščal vedno mu bode.

Tretjič za mejo kmetič ga čaka, zajec predrzno v zelnik priskaka.

Poči zdaj puška, zajec naš pade, ker ni opustil grešne navade.

Brat pa mu reče izza grmiča: „Mar bi bil pustil zelje kmetiča!“

Fr. S. Cimperman.

86. Zajec in lisica.

Lisica zvitorepka je ujela zajca in ga nesla do mirne ravninice, kjer je mislila použiti tečno zajčje mesce.

Dolgoušec je trepetal v smrtnem strahu. Premišljal je v svoji glavi, kako bi se izvil izpod ostrih lisičjih zob.

Že je hotela lisica končati zajčku življenje. Kar šine zajčku rešilna misel v glavo.

„O, predraga tetka, na nekaj vas moram opozoriti, preden me pojedete,“ reče dolgoušec.

„Kaj takega?“ vpraša lisica.

„Preden ljudje jedo, se vedno zahvalijo za dar. Storite še vi tako!“ pravi zajček v smrtnih skrbah.

„Prav praviš! Kar se spodobi ljudem, to se tudi meni,“ reče lisica in odloži zajčka na travico, povzdigne tace, pogleda in vzdihne proti nebu: „Hvala! . . .“

Ni še dobro izrekla besede, ko jo pocedi zajček v silen dir.

Žalostna je gledala lisica za bežečim zajcem.

Po Fr. Mrmolji.

87. Martinek in Blažek.

Martinek in Blažek sta pasla krave. Martinek pravi Blažku: „Zakuriva in peciva krompir! Jaz bom tukaj iz plota izruval kolec in zakuril, ti pa pojdi na sosedovo njivo in nakoplji krompirja! Dela ga bova peč in se potem gostila ž njim.“

Blažek pa je bil pošten deček. Rekel je Martinku: „Ni prav, če kaj vzameva; ljubi Bog naju vidi. Ne, tega nočem storiti! Rajši grem od tebe in bom sam pasel svoje krave.“

Martinek spozna svoj pregrešek, ga obžaluje in se poboljša.

88. Jabolko.

Oj, jabolko lepo rdeče,
kako se mi ljubko smehljaš,
glej tukaj me dete proseče,
Saj vem, da me rado imaš!

Obliki tu tvoji se čudim,
res, ličca prekrasna imaš;
da bi te doseglo, se trudim,
a da te ne morem, to znaš.

Zatorej, ti jabolko zrelo,
čuj prošnjo zdaj mojo leto:
Prav pridno bom dete, veselo,
oj, padi mi, padi v roko! Fr. Zdravko.

89. Rek.

**Ne pokušaj sadja,
dokler zrelo ni;
ne izražaj misli,
dokler zrela ni!**

J. Lavrič.

90. Vrabec in lastovica.

Na streho je priletel vrabec k lastovici.
„Kam greš, lastovica?“ je vprašal ščebetaje brhko sosedo.

„Na jug, na jug,“ je začvrčala ptica, „kaj, ali ti pa ne pojdeš na zimo iz teh mrzlih in neprijetnih krajev?“

„Jaz, zakaj neki?“

„Glej ga, bedaka, saj tu ne boš imel ni gorkega stanovanja, ni dovolj hrane...“

„In ko bi moral tudi poginiti,“ je odvrnil dobri rjavček, „ne zapustim svoje preljube domovine, marveč hočem ž njo trpeti in stradati ter pričakovati boljših in srečnejših dni.“

Siluška.

91. Sinice.

„Činčarara, to se nam je pa prileglo! Zdaj se pa le stisnite vsaka v varno zavetje pod smrekovo vejico ali kamorsibodi, da vam bo topleje!“ — Tako je govorila stara sinica svojim mladičem, ki so skakljali okrog deščice, na kateri je bilo natreseno razno semenje.

„Čakaj, mamica, da še tole pečko izluščim pa pozobljem,“ se oglasi mlada Siničelka.

„No, le privošči si jo, saj sama veš, koliko ti je treba, da ne boš več lačna,“ pravi starka.

„Mamica, mamica, zdaj sem pa že sita,“ zakliče Siničelka.

„Cicifuj — cicifuj, jaz bi pa tudi rad imel kaj pečenke,“ se oglasi prešerni Siničelček. „Veste kaj, sestrice, tjale v sadovnjak poletimo, tamkaj gotovo dobimo kakega mrčesa za posladek!“

„Saj res, saj res — činčarara, cicifuj, cicifuj,“ zakličejo vesele, in ne meneč se za burjo, je odletelo živahno krdelce na bližnje hruške in jablane, češnje in češplje, kjer so preiskale sinice slednji list in listič, prebrskale s kljunčki vsako skorjico lubadi — pa vlačile na dan premrle gosenice in drugi mrčes. Kar je bilo le živega, vse jim je šlo v slast.

Po Fr. Črnagoju.

92. V pozni jeseni.

„Muren, oj orglavček, pridi no ven!“ — Murenček več me ne sliši.

Mraz je . . . a njega objel je že sen v gorki podzemeljski hiši . . .

„Ej, ve kobilice,
drzne skočilice,
slabe ste volje.
Kaj, da ne skačete
več mi čez polje?“

In pa metuljčki vi,
kje ste zastali?
Siti medu ste mi
vsi podremali . . .“

Vse je prazno, vedno tiše,
 vene širna že poljana,
 ostra burja čeznjo piše,
 v jutro jo pobeli slana.

J. Bekš.

93. Kraljiček.

**Pa priletel je kraljiček,
 ta gosposki, mili ptiček.**

**Z repkom migal je poredno,
 suknjico je gladil čedno.**

**A snežinke so priplule
 in kraljička so obsule.**

**Pa kraljiček, mili ptiček,
 zletel v hišo je v kotiček.**

**In v kotičku tam čepel je,
 se sušil je in se grel je.**

Gradiški.

94. Vrabec.

Vem, da me poznate, ljubi otroci, po moji
 rjavosivi suknjici. Poznate me pa tudi po mojem
 vsiljivem vedenju; saj sem vedno okoli vas na
 dvorišču, na vrtu, na polju. Dobro se mi je
 godilo dozdej pri vas. Ali zdaj pritiska zima.

Kako rad bi bil odletel z drugimi ptiči v gorke kraje, ali ne upam si na dolgo pot s svojimi kratkimi krili. Ostati moram torej pri vas, a pretrpeti moram v tem času mnogo lakote. Ako bi ne dobil včasih pred hlevom kakega zrnca, bi moral poginiti. Tudi zimski mraz mi je v veliko nadlego. Kolikokrat iščem lačen na skednju in v svislih dobrodejne gorkote. Tudi v dimniku sem si že grel svoje otrple ude. Prosim vas, vrzite mi večkrat kako zrnce ali kako skorjico kruha in ne preganjajte me! Tudi zima bo minula, in potem hočem pridno zatirati škodljivce na vašem sadnem drevju.

Iv. Krulec.

95. Zimska pesem.

Mrzli vetri so pripeli,
snežec so privedli beli. —
Snežec pada,
pa ne vbada,
je mehak!

Snežec pada, vedno pada,
beli že se gozd, livada,
log in njiva. —
Vse pokriva
svetli tlak!

Hajd, s sanmi po strmem bregu,
hajd, nizdol po belem snegu!
Preko griča
vije driča
se kot trak . . .

Hajd, s sanmi po strmem bregu,
hajd, nizdol po belem snegu,
kar po vrsti
v družbi čvrsti —
to je vlak!

Hajd, s sanmi po strmem bregu,
hajd, nizdol po belem snegu!
Skoči s tira,
ne umira
še junak!

Ko smo doli, pa spet gori
gremo s težkimi tovari,
gori, doli,
naokoli
stokrat vsak!

Dr. Fr. Zbašnik.

96. Uganke.

1.

Če bereš naprej me,
povem ti gozdnega ptiča;
če bereš nazaj me,
pa tečno jed ti kmetiča.

2.

Odznotraj vse življenje ni
možiček videl svoje hiše;
in vendar vedno v njej tiči.
Kako se gospodar ta piše?

3.

Kakor sneg najprej sem bela,
in nato ozelenela;
slednjič kakor kri žarim,
tudi tebi prav dišim.

J. Stritar.

97. Ptice pozimi.

„Mraz, mraz!“ je kvakala vrana na hruški, ki se je šibila od teže belega snega.

„Veš kaj, Nežika?“ se oglase oče na pragu. „Drevje bo treba iti otepat, če ne, se bo začelo lomiti od težkega snega.“

„Saj bi bilo res prav,“ mu odgovori žena.

V tem se je približal na stopnice vrabec; zapazil je bil namreč v veži žitno zrnce, ki ga je izgrešila kuretina. Hitro smukne mimo gospodarja in glasno zakriči: „Žuri se, žuri!“

„Temule zdaj tudi huda prede,“ reče mož svoji ženi in pokaže na vrabca, ki je pobiral zrnca.

„Lačni so zdaj siromaki, lačni, ker ne morejo nikjer nič dobiti,“ pravijo mati.

Na hišnem oknu je čepel ščinkavec ter gledal v sobo. V sobi je bilo videti vse tako lepo, čedno in redno. Pa kaj še to! Iz sobe je prihajal pri oknu tako prijetno gorak zrak, da se je zdelo ščinkavcu, kakor da bi ga kdo nalahko božal po mrzlem životu.

„Ne bi bilo slabo tukaj čepeti,“ si misli ščinkavec, „samo če bi bilo tudi še kaj jesti.“

V sobi sedi za mizo njegov stari znanec Tonček in piše nalogo. Obrnjen je tako, da gleda s hrbtom proti oknu, kjer sedi ščinkavec. Ker je okno visoko, je videl ščinkavec čez Tončkovo ramo, kako je njegov zvezek snažen in lep. Videl je tudi, kako se deček trudi, da bi napisal nalogo kolikor mogoče lepo.

„Bi ga li poklical in ga prosil kaj hrane?“ se vpraša ščinkavec. „Nerad ga motim, toda moj želodček se kar krči od lakote, in hudo je, lačen biti.“

Tedaj pa je Tonček ravno končal nalogo in odložil pero.

„Zdaj je pravi čas,“ si misli ščinkavec. „Čuj, Tonček, čuj! Zima je in mrzlo je, v bose noge me zebe in lačen sem! Usmili se me, da me ne umorita hudi mraz in lakota!“ prosi ščinkavec.

Tonček je slišal ščinkavčevo prošnjo. Sočutno je pogledal ptička na oknu in mu rekel: „Le čakaj, siromaček, takoj ti prinesem kaj zobat.“

Hitro steče skoz duri v kuhinjo in vpraša mater: „Mati, ali smem natrositi ptičkom nekaj zrnec na okno?“

„Le daj jim, Tonček, le! Vsak dan jim smeš dati nekoliko zrnja, da ne bodo lačni.“

Tonček je vesel zbežal v shrambo, in ptički so imeli zobati, da jim ni bilo treba stradati.

Lud. Potočnik.

98. Letni časi.

1.

**Pomladni čas, pomladni čas,
kako si mi po volji!
Potoček bistri v tek šumlja,
rosi cvetice majnika.
Pomladni čas, pomladni čas,
kako si mi po volji!**

2.

**Poletni čas, poletni čas,
kako si mi po volji!
Rumeno klasje ziblje se
in drevje sadja polno je.
Poletni čas, poletni čas,
kako si mi po volji!**

3.

**Jesenski čas, jesenski čas,
kako si mi po volji!
Blešči mi gozd se pisani,
in daleč „pika, pok!“ doni.
Jesenski čas, jesenski čas,
kako si mi po volji!**

**O zimski čas, o zimski čas,
kako si mi po volji!**

**Po ledu in po snegu gre
nam Božič sem, juhe, juhe!**

**O zimski čas, o zimski čas,
kako si mi po volji!**

99. Uganke.

1. Kdo se joka, kadar sije solnce?
2. Kam gre zajec, ko je eno leto star?
3. Katere živali nimajo ne rok, ne nog, ne peruti,
pa se vendar urno gibljejo?
4. Kdo oči ima, pa sam ne vidi se?
5. Katero zeleno drevo nima listja?
6. Kateri zvončki ne pojo?

100. Pregovori in reki.

1. Kar Bog naredi,
vse prav stori.
2. Da bodo drugi ljudje prijazni s teboj, bodi
tudi ti prijazen ž njimi!
3. Lepa beseda najde lepo mesto.
4. Misli poprej, potem govori;
dvakrat premisli, enkrat stori.

5. Vsaka živalca ljubi zlato svobodo.

6. Nesreča ne počiva

nikoli in nikjer. —

Če morda živ si zjutraj,

ne veš, če boš zvečer.

Cvetoš.

IV.

Domovina.

101. Moj dom.

1.

Oj, lepšega kraja
nikjer ne poznam,
kot kraj je domači,
kjer dom svoj imam.

3.

Ob hiši pa hlevce
rogina ima,
ki sladkega mleka
obilo nam da.

2.

Na gričku samotnem
tam hiša stoji,
v dolino cvetočo
ljubo se smeji.

4.

Cvetoč razprostira
kraj hiše se vrt,
kot da bi razgrinjal
lep pisan se prt.

5.

Drevesa mogočna
na vrtu stoje,
ki sočnega sadja
nam mnogo dele.

6.

V gredicah je zalih
premnogo cvetic,
in petje poslušam
tam pisanih ptic.

7.

Ledine se lepe
v dolini vrste,
metulji poleti
po njih frfole.

8.

Oj, lepšega kraja
nikjer ne poznam,
kot kraj je domači,
kjer dom svoj imam.

B. Hojnikov.

102. Dobrosrčnost cesarja Franca Jožefa I.

Naš cesar Franc Jožef I. stanuje v cesarskem dvorcu na Dunaju. Tja prihaja mnogo ljudi, da prosijo dobrega cesarja kake milosti ali da ga zahvaljajo za prejete dobrote. Cesar občuje ljubeznivo z vsemi ljudmi, naj so bogati ali revni.

Nekoč je prišla tudi revna, stara ženica na Dunaj. Razen svojega sina ni imela nikogar drugega na svetu. Ta pa je moral na Dunaju kot vojak služiti cesarja. Ženica je torej hotela prositi cesarja, naj bi oprostil sina vojaščine, da bi mogel priti domov in skrbeti zanjo.

Ko pride v dvorec in stopa po stopnicah, se je morala odpočiti na vsaki stopnici. Kar jo sreča cesar. Ne pusti ji iti dalje. Prijazno jo ogovori, ji odvzame pisano prošnjo, ki jo je držala v rokah, in jo prebere. Potem ji veli, naj počaka v dvorcu, dokler ne dobi poročila od svojega sina. Nato hiti cesar dalje.

Ko mine ura, stopi pred ženico mlad, zal vojak, jo objame in pravi: „Glejte, ljuba mati, tukaj sem zdaj! Cesar sam me je poslal k vam in vam sporoča, da sem oproščen vojaščine.“

Mati in sin se jokata veselja in zahvaljata blagega cesarja, ki je v svoji dobrosrčnosti tako hitro in lepo uslišal prošnjo uboge matere.

Po Reineltovem „Berilu“.

103. Otrokovo domoljubje.

*O moj preljubi, dragi dom,
za te srce gori;
kako te zvesto ljubil bom
vse svoje žive dni!*

*Darujem vse ti, kar imam:
roke, glavo, srce;
otrok sem še, in kar ti dam,
je majhen dar zate.*

*Gotovo več bi dal ti rad,
pa majhen sem sedaj
in še preslab in še premlad,
da bi veljal ti kaj.* Fr. Končan.

104. Veselja dom.

**Le tam se veseli, kjer pesmi done,
kjer rože cvetejo in ptički žgole;
tam vedno boš našel najboljše ljudi,
hudobnim pa petja in cvetja mar ni.**

A. Pin.

105. Naš cesar reši dečka.

*Nekoč je bil cesar Franc Jožef I. na lovu.
Kar začuje od skalnate stene vpitje nekega
otroka. Takoj hiti tja in vidi, da je padel štiri-
letni otrok čez skalo. Obvisel je na neki korenini*

nad globokim prepadom. Cesar se ne premišlja dolgo, ampak oprezno spleza do nevarnega kraja. Z močno roko prime otroka in ga postavi na varno. Potem ga veli nesti k materi, ki so bili v velikih skrbah zanj.

Kako so bili mati ginjeni, ko so imeli malega ljubljenca zopet v svojem naročju.

Po d'Albonu.

106. Kadar pridejo vojaki.

Boben bobna: bam, brbam!

zdaj vojaki gremo k vam!

Konj po cesti peketa,

voz ropoče in drdra.

Tromba poje: trarara!

„Mesto vaše smo izbrali,

da bi tukaj nočevali:

mi pešaki

s telečaki;

konjeniki

in topniki;

vozataji
 in stražaji;
 zemljerovi,
 konjekovi;
 strelci mladi,
 golobradi;
 ropotači
 in piskači!“

Spredaj silni častniki,
 vojevode, lastniki
 konje gladke jahajo,
 z golo sabljo mahajo.
 Sablja v solncu se leskače,
 konjič prha in rezgače.
 Boben bobna: bam, brbam!
 dobrih postelj dajte nam!
 Tromba poje: trarara!
 vina, kruha in mesa,
 sena, slame in zobi
 treba nam se tudi zdi!
 Boben bobna: bam, brbam!
 jutri pojdem kam drugam!
 Cesar plača tuintam.

107. Cesarica Elizabeta in učenka.

Pokojna cesarica Elizabeta se je rada izprehajala po cesarskih vrtovih. Na takem izprehodu jo je nekoč iznenadil dež. Cesarica zbeži v duplo. Tam najde malo učenko. Plaha deklica se hoče skriti. Cesarica pa jo ogovori tako milo, da se ji prikupi. Deklica ji začne pripovedovati o svojih revnih starših.

Ko dež nekoliko poneha, hoče deklica oditi, da bi se doma ne bali zanjo. „Tako je prav, drago dete,“ reče cesarica; „nikdar ne smeš delati skrbi svojim staršem. Ker si pa tako pridna, te bom spremila z dežnikom domov.“ In res jo spremi cesarica do kolodvora; blizu tam je stanovala deklica. Ob kolodvoru ji pa da cesarica dežnik, rekoč: „Vzemi dežnik, da ga boš imela; vsekdar ne boš našla človeka, ki bi te spremljal domov.“

Vesela hiti deklica domov in pove staršem, kaj se je zgodilo. Mati gredo takoj na kolodvor, da bi zahvalili dobro gospo. A ne najdejo je. Uradniki ji pa povedo, da je bila ta gospa cesarica Elizabeta. Za nekaj dni prinese strežaj staršem obilen dar.

Cesaričin dežnik pa hranijo v družini še dandanes.

Po Thomasu.

108. Mladi vojaki.

*Mi smo vojaki, korenjaki,
kako nas gledajo ljudje!
Pa pravijo: To so junaki,
ki se nikogar ne boje.*

*Velike delamo korake,
pred nami boben ropota;
papirnate so naše čake
in puške naše iz lesa.*

*Ko mi vihtimo bridke meče,
ni smrti, ne krvavih ran;
če teče kri, iz nosa teče,
kako je lep vojaški stan!*

*Ko bomo pa kedaj dorasli,
železo bo, kar zdaj je les;
ko bodo drugi krave pasli,
vojaki bomo mi zares!*

109. Živi svetli cesar naš!

Živi, svetli cesar naš!
 Živi, ki domovje milo
 staviš v Svoje varno krilo,
 ki z zedinjeno močjo
 nas varuješ vse krepko!
 Živi, svetli cesar naš!

Živi, svetli cesar naš!
 Živi, ki v ljubezni vneti
 Tvoj obraz podložnim sveti,
 le zaupanje deli,
 narodom le mir želi.
 Živi, svetli cesar naš!

Živi, svetli cesar naš,
 ki ko slavni dedi Tvoji
 moč imaš v blagosti Svoji!
 Ljudstva osrečuješ vsa,
 narod vsak Te rad ima.
 Živi, svetli cesar naš!

110. Deklica s šopkom.

Nekoč je obiskal naš cesar večje avstrijsko mesto. Ko se je zopet vračal na kolodvor, je stalo po okrašenih cestah in trgih vse polno ljudi, ki so izkazovali cesarju svoje spoštovanje. Kolodvor pa je bil odprt le za častne goste.

Tedaj pa se je prerila skozi gospodo mala deklica, držeča v roki šopek dišečih cvetic.

„Kam hočeš?“ vprašajo deklico.

„K našemu cesarju!“ je bil njen odgovor, ki ga je slišal tudi vladar.

„Kdo hoče k meni?“ vpraša cesar prijazno in pogleda proti strani, kjer je stala deklica. Gospoda je stopila na stran, in cesar je zapazil deklico. Prijazno ji je namignil in sprejel iz njenih rok darilo otroške ljubezni. Vprašal jo je po imenu in je li pridna v šoli. Vsa srečna mu je odgovarjala deklica in zrla cesarju zapupno v mile oči. Cesar je zahvalil deklico za darilo. Potem je vstopil v dvorni vlak, ki ga je odpeljal nazaj na Dunaj.

Čez nekaj časa je prejel dekličin oče z Dunaja pismo, ki mu je napravilo veliko veselje. Cesar je namreč poizvedoval o družini in izvedel, da je deklica hči pridnega, pa revnega železniškega delavca. Sporočil mu je, da bo skrbel za otroka. To je tudi izpolnil.

Po Wichttreiju.

111. Cesarska pesem.

Bog ohrani, Bog obvari
nam cesarja, Avstrijo!
Modro da nam gospodari
s svete vere pomočjo!
Branimo mu krono dedno
zoper vse sovražnike:
S habsburškim bo tronom vedno
sreča trdna Avstrije!

Za dolžnost in za pravico
vsak pošteno, zvesto stoj;
če bo treba, pa desnico
s srčnim upom dvigni v boj!
Naša vojska iz viharja
prišla še brez slave ni:
Vse za dom in za cesarja,
za cesarja blago, kri!

Meč vojščaka naj varuje,
kar si pridnost zadobi;
bistri duh pa premaguje
z umetnijo, znanostmi!
Slava naj deželi klije,
blagor bod' pri nas doma:
Vsa, kar solnce je obsije,
cveti mirna Avstrija!

Trdno dajmo se skleniti:
sloga pravo moč rodi;
vse lahko nam bo storiti,
ako združimo moči.
Brate vodi vez edina
nas do cilja enega:
Živi cesar, domovina,
večna bode Avstrija!

Po J. G. Seidlu L. Toman.

Slovnica.

1.

Mirko.

Mirko pride iz šole. Za drugi dan se ima naučiti kratko berilo. K njemu pride sosedov sin. Dečka gresta na trato in se tam igrata. Mirko vtakne knjigo v žep. Berilo pa samo noče iti v glavo.

Mirko se vrne zvečer domov, večerja in gre spat. Knjigo vzame v posteljo in jo položi pod zglavje. Berilo pa še vedno ni v glavi.

Mirko pozno vstane in hiti v šolo. Drugi otroci znajo gladko povedati berilo, samo on ga ne zna. Bilo ga je sram.

To je berilo ali spis. To berilo ima tri odstavke.

Določite število odstavkov v ... berilu!

2.

Na poti v šolo.

Kaj mudiš me, oj zeleni	Urne ribice v potoki,
in cvetoči travnik ti?	rad bi vam tovariš bil,
Lep si, ali v šolo meni,	tekal, skakal bi po loki
ljubi travnik, se mudi.	in metulje bi lovil.

Ptiček, ti utegneš peti; Ali ko pa šola mine,
kar ti treba, znaš ti že; kakor ti bom, ptiček, prost;
v šolo moram jaz hiteti, hej, čez jarke in krtine!
kjer se bistrijo glave. Travnik ves bo moj in gozd.

J. Stritar.

To je pesem. Ta pesem ima štiri kitice.

Določite število kitic v ... pesmi!

3.

Mirko pride iz šole.

Kaj mudiš me, oj zeleni in cvetoči travnik ti?

Berilo (pesem) ima stavke.

Stavek je z besedami povedana misel.

1. Določite število stavkov v ... odstavku gornjega berila!
2. Določite število stavkov v ... kitici gornje pesmi!
3. Določite število stavkov v ... odstavku ... berila!
4. Določite število stavkov v ... kitici ... pesmi!

4.

Gospod učitelj vprašajo: Mirko, povej, kaj znaš!
Mirko molči; sram ga je bilo. Zakaj se ni naučil berila?

Na koncu stavka stavimo piko (.), vprašaj (?), klicaj (!), vejico (,), podpičje (;), dvopičje (:).

Pika, vprašaj, klicaj, vejica, podpičje in dvopičje so ločila.

1. Določite ločila v gornjem berilu!
2. Določite ločila v gornji pesmi!
3. Določite ločila v ... berilu!
4. Določite ločila v ... pesmi!

5.

Mirko pride iz šole.

Deli stavkov so besede.

Določite število besed v . . . stavku . . . berila (pesmi)!

V stavku je ena, dve, tri, štiri ali več besed.

6.

Mir = ko pri = de iz šo = le.

Kadar izgovorimo kako besedo, zinemo enkrat, dvakrat, trikrat ali večkrat.

Deli besed so **zlogi**.

Besede so enozložne, dvozložne, trizložne ali večzložne.

Določite število zlogov v besedah . . . stavka . . . berila (pesmi)!

7.

M-i-r-k-o p-r-i-d-e i-z š-o-l-e.

Deli zlogov so **glasniki**.

Kadar govorimo, slišimo glasnike.

Znamenja za glasnike so črke.

Določite število črk v ... besedah ... berila (pesmi)!

8.

Črke so: a A, b B, c C, č Č, d D, e E, f F, g G, h H, i I, j J, k K, l L, m M, n N, o O, p P, r R, s S, š Š, t T, u U, v V, z Z, ž Ž. (Abeceda.)

Imamo velike in male črke.

Veliko začetno črko pišemo: 1. v začetku spisa in vsakega odstavka, 2. za piko.

Nauči se abecede na pamet!

9.

Mirko pride iz šole. Za drugi dan se ima naučiti kratko berilo.

Glasniki: **a, e, i, o, u** so samoglasniki.

Vsi drugi glasniki so soglasniki.

1. Zapišite iz abecede vse soglasnike!

2. Prepišite . . . stavkov iz . . . berila in podčrtajte v vsaki besedi samoglasnike!

3. Postavite v tele besede primerne samoglasnike: n—ž, m—ž, m—š, g—d, k—nj, p—s, v—l, pl—g, hr—b, dl—n, pr—g, pr—h, tr—, m—st, k—st, š—st, č—st, p—st, zr—k, kr—ž.

10.

Vrt je ograjen. Na **trti** raste grozdje. **Krt** dela **krtine**. Češnja je **rdeča**. Kostanj je **rjav**.

V nekaterih besedah ima **r** veljavo samoglasnikovo.

1. Prepišite gornje besede, ki ima v njih **r** veljavo samoglasnikovo!

2. Prepišite iz . . . berila besede, ki ima v njih **r** veljavo samoglasnikovo!

11.

Mir-ko pri-de iz šo-le. Za dru-gi dan se i-ma na-u-či-ti kra-tko be-ri-lo. K nje-mu pri-de so-se-dov sin. De-čka gre-sta na tra-to in se tam i-gra-ta.

V vsakem zlogu je **en** samoglasnik. Kolikor samoglasnikov ima beseda, toliko ima zlogov. Enozložne besede ne delimo. Večzložno besedo razstavimo na zloge tako, kakor jo počasno izgovorimo.

1. Prepišite iz . . . berila . . . enozložnih besed!

2. Prepišite iz . . . berila . . . dvozložnih besed in jih razstavite na zloge!

3. Prepišite iz . . . berila . . . trizložnih besed in jih razstavite na zloge!

4. Prepišite iz . . . berila . . . večzložnih besed in jih razstavite na zloge!

12.

Slavko.

Slavko je bil že oblečen. Oče so se hoteli peljati ž njim k stricu. Mati in sestra naj bi ostali doma pri malem bratu. Konj je bil že vprežen v voz. Tudi pes je že komaj čakal, da pojde ž njima. Preden se odpeljeta, vidijo oče, da ima sin blatne čevlje. Tudi njegova suknja ni bila snažna. Slavko je moral osnažiti svojo obleko; potem se je smel peljati z očetom.

Besede: **oče, stric, mati, sestra, brat, sin** so imena oseb.

Besedi: **konj, pes** sta imeni živali.

Besede: **voz, čevlji, suknja, obleka** so imena reči.

Beseda, ki imenuje osebo, žival ali reč, je samostalniik.

1. Prepishite samostalnike iz gornjega berila!

2. Prepishite . . . odstavek 1. vaje in podčrtajte samostalnike!

3. Napišite . . . imen oseb v šoli (doma . . .)!

4. Napišite . . . imen živali (četreronožnih [domačih, poljskih, gozdnih], ptic . . .)!

5. Napišite . . . imen reči, ki jih vidite v šoli (doma, na vrtu, v gozdu . . .)!

6. Prepishite iz . . . berila besede, ki imenujejo osebe!

7. Prepishite iz . . . berila besede, ki imenujejo živali!

8. Prepishite iz . . . berila besede, ki imenujejo reči!

13.

Franc **P**rešeren je bil pesnik. Rodil se je v vasi **V**rbi na **G**orenjskem (**K**ranjskem). Umrl je v **K**ranju ob reki **S**avi.

Krstna in rodbinska imena, imena gora, mest, trgov, vasi, voda in dežel pišemo z veliko začetno črko.

1. Napišite ... moških, ... ženskih krstnih imen!
2. Napišite ... rodbinskih imen svojih součencev!
3. Napišite imena sosednjih vasi (potokov, hribov)!

14.

Brat piše. Konj vozi. Voz drdra.

Tisti brat, konj, voz.

Sestra plete. Krava muka. Gos gaga. Ura bije.

Tista sestra, krava, gos, ura.

Dete joka. Jagnje skače. Drevo cvete.

Tisto dete, jagnje, drevo.

Pri samostalnikih razločujemo trojen spol: moški, ženski in srednji.

Moškega spola je samostalnik, če se mu prilega beseda tisti, ženskega, če se mu prilega beseda tista, srednjega, če se mu prilega beseda tisto.

1. Prepišite iz berila 1. (12.) vaje samostalnike moškega (ženskega, srednjega) spola!

2. Prepišite iz ... berila samostalnike moškega (ženskega, srednjega) spola!

3. Napišite imena moških in potem ženskih imen v družini!

4. Napišite imena živali (četveronožnih, ptičev ...) in določite spol teh samostalnikov s črkami: m., ž., sr.!

5. Napišite imena reči v šoli (doma, na vrtu, v gozdu ...) in določite spol teh samostalnikov!

6. Določite spol temle samostalnikom: otrok, dekla, okno, ovca, krojač, ptič, hiša, oko, kladivo, miza, hrast, kamen, solnce, dvorišče, kuhinja, pes, zajec, sinica, jabolko!

15.

Kovač (brat) je rokodelc**o**.

Kovača (brata) sta rokodelc**a**.

Kovači (bratje) so rokodelc**i**.

Vijolica je cvetic**a**. (Miš je žival**l**.)

Vijolici sta cvetic**i**. (Miši sta žival**l**i.)

Vijolice so cvetic**e**. (Miši so žival**l**i.)

Krilo (kril**e**) je oblačil**o**.

Krili (kril**i**) sta oblačil**l**i.

Krila (kril**a**) so oblačil**a**.

Kadar govorimo o eni osebi, živali ali reči, stoji samostalnik v ednini.

Kadar govorimo o dveh osebah, živalih ali rečeh, stoji samostalnik v dvojini.

Kadar govorimo o mnogih osebah, živalih ali rečeh, stoji samostalnik v množini.

Samostalnik ima trojno število: ednino, dvojino, množino.

Število	Moški spol	Ženski spol	Srednji spol
ednina	končnica soglasnik	— a (ali soglasnik)	— o (e)
dvojina	— a	— i	— i
množina	— i (je)	— e (i)	— a

1. Napišite tele samostalnike v vseh treh številih: zdravnik, učitelj, prst, stol, konj! (Ednina: . . .)

2. Napišite tele samostalnike v vseh treh številih: učenka, perica, družina, žival, klop!

3. Napišite tele samostalnice v vseh treh številih: jabolko, gnezdo, srce, pero, kolo!

4. Prepišite iz . . . berila dva samostalnika moškega, dva ženskega in dva srednjega spola in postavite jih v vsa števila!

5. Prepišite iz . . . berila vse samostalnike, ki stoje v množini!

6. Postavite iz . . . berila vse samostalnike v dvojino in potem v množino!

7. Napišite tele samostalnike v dvojini: stric, kmet, vojak, zajec, krt, metulj, kos, slavec, hrast, srp!

8. Napišite samostalnike iz 7. naloge v množini!

9. Napišite tele samostalnike v dvojini: riba, muha, miza, goba, knjiga, podoba, glava, roka, noga, srajca, suknja, kapa, izba, skleda, ura! (Dvojina: . . .)

10. Napišite samostalnike iz 9. naloge v množini!

11. Napišite tele samostalnike v dvojini: okno, pero, koleno, jagnje, jabolko, leto, lice, kopito, drevo! (Dvojina: . . .)

12. Napišite samostalnike iz 11. naloge v množini!

16.

Deček je priden. Deklica je pobožna. Dete je zdravo. — Konj je hiter. Ovca je krotka. Jagnje je živahno. — Klobuk je nov. Lipa je zelena. Okno je visoko.

Kakšen je deček (deklica, dete . . .)?

Beseda, ki pove, kakšna je oseba, žival ali reč, je pridevnik.

1. Prepišite gornjo vajo in podčrtajte pridevnike!

2. Prepišite iz . . . berila vse pridevnike!

Vrt je dol**g**. Njiva je dol**a**. Ravnilo je dolgo.

Dol**g**, dol**a**, dolgo.

Pridevnik se ujema s samostalnikom v spolu.

1. Postavite namesto črtic primerne končnice: Zid je bel. Peča je bel—. Jajce je bel—. Vol je velik. Peč je velik—. Poslopje je velik—. Steber je okrogel. Buča je okrogl—. Kolo je okrogl—. Učenec je priden. Sestra je pridn—. Dete je pridn—.

2. Vino je rdeč—. Žito je rumen—. Polje je zelen—. Mleko je bel—. Platno je močn—. Rešeto je lesen—. Čelo je visok—.

3. Domače živali: — je lep. — je laskava. — je zvest. — je živahno. — je krotka. — je močan. — je koristna. — je buden.

4. Vol je velik. Miš je —. Gora je visoka. Grič je —. Travnik je širok. Cesta je —. Vrv je dolga. Nit je —. Oreh je trd. Jabolko je —. Veter je mrzel. Izba je —. Ravnilo je oglato. Kozarec je —. Smreka je ravna. Veja je —. Lopata je topa. Dleto je —.

5. Prepišite iz . . . berila . . . pridevnikov za vse tri spole! (Moder, modra, modro; . . .)

6. Zvežite v stavke tele samostalnike s primernimi pridevniki: miza, okno, klop, hiša, travnik, brat, vojak, lopata, zajec, metulj . . .; — hraber, visok, dolg, nizek, širok, zelen, učen, top, boječ, pisan . . .!

7. Kakšne so tele živali in reči po barvi: krokar, vrana, češnja, zlatnik, lisica, potočnica, osel, kri, lilija, vijolica . . .?

18.

Ednina:

Vrt **je dolg**. — Njiva **je dolga**. — Ravnilo **je dolgo**.

Dvojina:

Vrta **sta dolga**. — Njivi **sta dolgi**. — Ravnili **sta dolgi**.

Množina:

Vrti **so dolgi**. — Njive **so dolge**. — Ravnila **so dolga**.

Pridevnik se ujema s samostalnikom v številu.

Število	Moški spol	Ženski spol	Srednji spol
ednina	— —	— a	— o (e)
dvojina	— a	— i	— i
množina	— i	— e	— a

Pridevnik se ujema s samostalnikom v spolu in številu.

1. Postavite stavke 16. vaje v dvojino in potem v množino!

2. Postavite stavke iz 1. (2., 3., 4.) naloge 17. vaje v dvojino in potem v množino!

3. Postavite v dvojino in množino stavke, ki ste jih dobili v 6. in 7. nalogi 17. vaje!

19.

V šoli molim, pišem, računim, rišem,
berem, pojem, telovadim.

Pes laja. Konj vozi. Taščica poje.

Voz drdra. Voda šumi. Solnce sije.

Kaj delaš?

Kaj dela pes . . . ?

Kaj dela voz . . . ?

**Beseda, ki pove, kaj oseba, žival ali reč
dela, je glagol.**

1. Prepišite gornje stavke in podčrtajte glagole!
2. Prepišite iz . . . berila vse glagole!
3. Kaj delajo: oče, mati, sin, hči, dekla, hlapec . . . ; mačka, krava, ovca, koza . . . ; ura, zvon, veter, luč, trava . . . ?
4. Napišite iz . . . berila o osebah, živalih in rečeh, kaj delajo!

20.

Nekega dne so bili oče, mati in Janko pred hišo. Oče reko Janku: Danes hočem iti z vami k novemu mlinu. **Jaz** pokličem Jožeta; **ti** poiščeš Toneta; **on** naj pa pokliče še Milico; tudi **ona** naj gre z nami. **Midva** z materjo se še oblečeva, **vidva** s Tonetom vzameta klobuka, **onadva** naj se tudi pripravita. **Mi** smo sicer že videli mlin, ali **oni** še niso bili tam; **vi** vsi morate videti, kako se melje žito.

Glagol vežemo včasih z besedami:

Oseba	Ednina	Dvojina	Množina
1.	jaz	midva (midve)	mi (me)
2.	ti	vidva (vidve)	vi (ve)
3.	on (ona, ono)	onadva (onidve)	oni (one, ona)

Beseda, ki jo rabimo za ime, je zaimek.

Ti zaimki naznanjajo tudi **osebo**, zato so **osebni zaimki**.

1. Prepišite gornjo vajo in podčrtajte osebne zaimke!
2. Poiščite osebne zaimke iz ... berila!

21.

Zidam	zida va	zida mo
zidaš	zida ta	zida te
zida	zida ta	zida jo

Končnice (osebila):

1. — m	1. — va	1. — mo
2. — š	2. — ta	2. — te
3. —	3. — ta	3. — jo (o, e)

naznanjajo osebo.

22.

V šoli berem**m** (brat**i**).

Piše**š** (pisat**i**).

Učenec računi (račun**i**t**i**).

Glagol: **berem, pišeš, računi . . . določi osebo in število (glagol v določniku).**

Glagol: **brati, pisati, računati . . . ne določi osebe in števila (glagol v nedoločniku).**

1. Postavite glagole 19. vaje v nedoločnik!
2. Postavite glagole iz . . . berila v nedoločnik!

23.

Oseba	Ednina	Dvojina	Množina
S e d a n j i č a s			
1.	zidam	zida va	zida mo
2.	zida š	zida ta	zida te
3.	zida	zida ta	zida jo
P r e t e k l i č a s			
1.	zidal (la, lo) sem	zida la (li) sva	zida li (le, la) smo
2.	zidal (la, lo) si	zida la (li) sta	zida li (le, la) ste
3.	zidal (la, lo) je	zida la (li) sta	zida li (le, la) so
P r i h o d n j i č a s			
1.	zidal (la, lo) bom	zida la (li) bova	zida li (le, la) bomo
2.	zidal (la, lo) boš	zida la (li) bosta	zida li (le, la) boste
3.	zidal (la, lo) bo	zida la (li) bosta	zida li (le, la) bodo

Kadar pripovedujemo, kaj se sedaj godi, stoji glagol v sedanjem času.

Kadar pripovedujemo, kaj se je že godilo, stoji glagol v preteklem času.

Kadar pripovedujemo, kaj se bo šele godilo, stoji glagol v prihodnjem času.

Glagol spregati se pravi, ga izpreminjati po osebi, številu in času.

Pretekli in prihodnji čas nam pomagajo izobrazovati besede:

sem	sva	smo	bom	bova	bomo
si	sta	ste	boš	bosta	boste
je	sta	so	bo	bosta	bodo

To je pomožni glagol.

1. Spregajte glagol računiti v sedanjem času po vseh osebah ednine, dvojine in množine! (Računim, ...)

2. Spregajte glagol računiti ravnotako v preteklem času! (Računil sem, ...)

3. Spregajte ga v prihodnjem času! (Računil bom, ...)

4. Napišite o 10 rokodelcih, kaj vsak dela! (Mlinar melje. ...)

5. Napišite o nastopnih stanovih, kaj delajo sedaj: duhovnik, učitelj, kmet, pisar, zdravnik, trgovec, vojak, mornar, voznik, pastir!

6. Napišite stavke iz 5. naloge v dvojini!

7. Napišite stavke iz 5. naloge v množini!

8. Napišite o stanovih, v 5. nalogi imenovanih, kaj so delali!

9. Napišite stavke iz 8. naloge v dvojini!
10. Napišite te stavke v množini!
11. Napišite o stanovih, v 5. nalogi imenovanih, kaj bodo delali!
12. Napišite stavke iz 11. naloge v dvojini!
13. Napišite te stavke v množini!
14. Napišite v dvojini in množini: Ednina: Sestra prede. Dekla pometa. Riba plava. Ptica poje. (Dvojina: ...)
15. Napišite stavke iz 14. naloge v ednini, dvojini in množini preteklega časa! (Ednina: Sestra je predla. ...)
16. Napišite te stavke v prihodnjem času! (Ednina: Sestra bo predla. ...)
17. Napišite v dvojini in množini: Ednina: Žrebe skače. Kolo se vrti. Drevo cvete. Oblačilo greje. (Dvojina: ...)
18. Napišite stavke iz 17. naloge v ednini, dvojini in množini preteklega časa! (Ednina: Žrebe je skakalo. ...)
19. Napišite te stavke v prihodnjem času! (Ednina: Žrebe bo skakalo. ...)
20. Postavite ... berilo v dvojino in množino!
21. Postavite ... berilo v ednino preteklega časa!
22. Postavite ... berilo v dvojino preteklega časa!
23. Postavite ... berilo v množino preteklega časa!
24. Postavite te stavke v ednino prihodnjega časa!
25. Postavite te stavke v dvojino prihodnjega časa!
26. Postavite te stavke v množino prihodnjega časa!
27. Napišite 8 stavkov, ki pripovedujete v njih, kaj se je godilo spomladi. (Sneg je kopnel. ...)
28. Napišite 8 stavkov, ki pripovedujete v njih, kaj se bo godilo pozimi! (Dan se bo krajšal. ...)
29. Napišite 8 stavkov, ki pripovedujete v njih, kaj se godi zdaj (poleti)! (Solnce pripeka. ...)
30. Kako boste pisali stavke iz 27. naloge, ako je zdaj pomlad?

31. Kako boste pisali stavke iz 28. naloge, ako je zima že minula?

32. Kako boste pisali stavke iz 29. naloge, ako poletje šele pride?

24.

Jaz **sem** majhen. Ti **si** velik. On **je** močan. — Midva **sva** bolna. (Midve **sva** bolni.) Vidva **sta** zdrava. (Vidve **sta** zdravi.) Onadva **sta** pridna. (Onidve **sta** pridni.) — Mi **smo** učenci. Vi **ste** dečki. Oni **so** otroci.

Kako bi se glasili ti stavki v preteklem in prihodnjem času?

Spregatev pomožnega glagola:

Oseba	Ednina	Dvojina	Množina
S e d a n j i č a s			
1.	sem	sva	smo
2.	si	sta	ste
3.	je	sta	so
P r e t e k l i č a s			
1.	bil (a, o) sem	bila (i) sva	bili (e, a) smo
2.	bil (a, o) si	bila (i) sta	bili (e, a) ste
3.	bil (a, o) je	bila (i) sta	bili (e, a) so
P r i h o d n j i č a s			
1.	bom	bova	bomo
2.	boš	bosta	boste
3.	bo	bosta	bodo

1. Napišite tele stavke v vseh treh časih: Jaz sem pekar. Ti si zidar. On je mizar. (Sedanji čas: Jaz sem pekar. . .)

2. Napišite tele stavke v vseh treh časih: Midva sva zdrava. Vidva sta bolna. Onadva sta močna.

3. Napišite v vseh treh časih: Midve sva gospodinji. Vidve sta kuharici. Onidve sta šivilji.

4. Napišite v vseh treh časih: Mi smo redni. Vi ste pokorni. Oni so pazni.

5. Napišite . . . berilo v preteklem času!

6. Napišite . . . berilo v prihodnjem času!

7. Napišite . . . berilo v preteklem in prihodnjem času!

8. Napišite . . . berilo v preteklem (prihodnjem) času!

25.

Jaz sem vojak. **Ti** si kmet. **Deček (on)** je pastir.
— **Midva** sva pridna. **Vidva** sta redna. **Dečka (onadva)** sta pazna. — **Mi** smo pokorni. **Vi** ste pobožni. **Dečki (oni)** so postrežni.

Pes laja. Krava muka. Drevo cvete. Lilija je bela.

O katerih osebah, živalih ali rečeh govorimo v teh stavkih?

Stavkov člen, ki o njem govorimo, je osebek (subjekt).

Osebek odgovarja na vprašanje kdo? ali kaj?

1. Prepišite gornjo vajo in podčrtajte v vsakem stavku osebek!

2. Prepišite 24. vajo in podčrtajte v vsakem stavku osebek!

3. Odgovorite temle vprašanjem in podčrtajte v vsakem stavku osebek: Taščica. Kdo prileti? Kdo odpre? Kdo pobira? Kaj pada (z mize)? Kdo ima rad? Kaj mine? Kdo odpre? Kdo odleti? Kdo prepeva? Kaj se vrne? Kdo se tudi vrne? Kdo je vesel? Kdo je domač? Kdo hoče povedati?

26.

Kaj je kovač? Kovač je rokodelc. **Kakšen** je kovač? Kovač je močan. **Kaj dela** kovač? Kovač kuje. — Pes je žival. On je zvest. On laja. — Drevo je rastlina. Visoko je. Cvete. — Učenci smo. Smo poslušni. Pišemo.

Stavkov člen, ki o osebku nekaj pove, je **povedek** (predikat).

Ni stavka brez povedka. Osebek tiči mnogokrat v povedku.

1. Zapišite o naslednjih rečeh, kaj so: šola, kruh, vino, srajca, krava, kraljiček, karp, lipa, leska, šmarnica, rž, julij — in podčrtajte v stavkih osebek enkrat, povedek dvakrat!

2. Prepišite tele stavke in označite osebek in povedek: Lastovica. Lastovica je majhna. Truplo je šibko. Kljun je kratek. Noge so nežne. Hrbet je črnkast. Trebuh je bel. Glas je slab. Gnezdo je umetno. Lastovica je zvesta.

3. Popišite istotako vrabca in stavite za povedek pridevnik: majhen, okrogel, top, močan, rjav, siv, močan, preprost, predrzen!

4. Napišite prejšnjo nalogo v preteklem času!

5. Povejte o tehle rečeh, so li okrogle ali oglate, debele ali tanke, mehke ali trde, visoke ali nizke, velike ali majhne, široke ali ozke, dolge ali kratke:

krogla, tabla; vrv, nit; goba, kamen; gora, hrib; slon, miš; most, brv; leto, minuta!

6. Napišite stavke iz prejšnje naloge v dvojini in potem v množini!

7. Prepišite iz ... berila 5 stavkov, ki pripovedujete v njih o osebk, kakšen je, in označite osebek in povedek!

8. Prepišite iz . . . berila 8 stavkov, v katerih je povedek pridevnik, in označite osebek in povedek!

9. Odgovorite temle vprašanjem in označite v stavku osebek in povedek: Kaj dela krojač, mlinar, pekar, mesar, lovec, plešavec, godec, predica, kuharica, dekla?

10. Napišite stavke prejšnje naloge v preteklem času!

11. Napišite stavke prejšnje naloge v prihodnjem času!

12. Prepišite iz . . . berila 8 stavkov, ki pripovedujete v njih o osebk, kaj dela, in označite osebek in povedek!

13. Prepišite iz . . . berila 8 stavkov, v katerih je povedek glagol, in označite osebek in povedek!

14. Zapišite o vsaki reči, kaj je, kakšna je in kaj dela, in označite osebek in povedek: čebela, gos, medved, vol, tele!

15. Napišite te stavke v dvojini!

16. Napišite te stavke še v množini!

Kazalo.

* pomeni vezano obliko.

	Stran
*Začnimo z Bogom	3

I. Bog, šola in dom.

1. *Angel varih (Rad. Silvester)	5
2. *Pred poukom	5
3. Šola (Razinger-Žumer, Berilo in slovnica)	6
4. *Po pouku	6
5. Pridna Rozika (A. M. Slomšek)	7
6. Markec (Iv. Tomšič)	7
7. *Bog (A. K. Sežun)	8
8. Mala Lizika (Po Fr. Möllerju)	9
9. Bog vse vidi (Po Kr. Šmidu)	10
10. *Zvon na poti (Po Goetheju A. Funtek)	10
11. Karel in Milica (Po J. H. Campeju)	11
12. *V zlatem jutru (Branko Brankovič)	12
13. Otrok in solnce (Polenčan)	13
14. Ivanek (Poslovenil I. L.)	13
15. Pastirji pri jaslicah	14
16. *Božično drevesce (A. Pin)	15
17. Ljubezen do matere (Po G. Dittmarju)	16
18. Za novo leto (Razinger-Žumer, Berilo in slovnica)	17
19. *Zvezdici (Smiljan Smiljanič)	18
20. Zorka	18
21. *Otrokova večerna pesem (A. Medved)	19
22. Izgubljena desetica (Po Lauschu)	20
23. Za god	21
24. Delo (Po H. Weberju)	22
25. Kaj bo iz šolarjev? (Po A. M. Slomšku)	23
26. *Leni Jakec (R. Löwenstein-A. Funtek)	24
27. Uganke: 1. Lase. 2. Vrvar. 3. Dimnikar. 4. Bel	25

	Stran
28. Dobra večerja (Iv. Tomšič)	25
29. Mrzli studenec (A. M. Slomšek)	26
30. *Pred jedjo	26
31. *Po jedi	26
32. *Telovadska (A. Pernè)	27
33. Uganke: 1. Knjiga. 2. Miza. 3. Ura	27
34. Pregovori in reki	27

II. Vas in mesto.

35. *Domače živali (Fr. Levstik)	29
36. *Lakomni pes (A. Funtek)	31
37. *Naša mačica (Gr. Gornik)	32
38. Anica in kokoši („Vrtec“)	33
39. Modra miška (Po Grimmu)	34
40. Taščica (Ivan T.)	34
41. *Taščici v slovo (A. Pernè)	35
42. Ovca in čebela (Po A. M. Slomšku)	35
43. Pečka (Solovej. [Iz čitanke grofa L. N. Tolstega])	36
44. *Minka in račice (E. Gangl)	37
45. Kmetič in kumare (Solovej. [Iz čitanke grofa L. N. Tolstega])	37
46. Vprašanja	38
47. Aleš in Minka (Iv. Tomšič)	38
48. Požar (Iv. Krulec)	39
49. Uganke: 1. Ura. 2. Maj. 3. Ker jih je več. 4. Današnji dan. 5. Konj	40
50. Pregovori	40

III. V prirodi.

51. *Vstajenje (Al. Merhar)	41
52. Majnikov kras (Iv. Krulec)	41
53. *Komu se smeje? (Aleksij Ivanov)	42
54. Nevihta (Po nemškem)	42
55. Odmev (A. M. Slomšek)	43
56. *Uganka: Senca (J. Stritar)	44
57. *Veseli pastir (S. Gregorčič)	44
58. Cvetice (Razinger-Zumer, Berilo in slovnica)	45
59. Zvončki (Poslovenil Aleksij Andrejev)	46
60. *Mladini	46
61. *Mavrica (S. Gregorčič)	46
62. Pri potoku (Po Boženi Nemčevi)	47

	Stran
63. *Trojentice (Kazimir)	49
64. Vijolica (E. Gangl)	49
65. *Na poljani (O. Zupančič)	50
66. Trije metulji (Po V. Curtmanu)	51
67. *Deček in vrabec (Slavko Slavič)	52
68. Ptičje gnezdo (Po Kellnerju)	53
69. *Viharna noč	54
70. *Veter	54
71. Lisica in raca	55
72. Želod in buča (A. M. Slomšek)	55
73. *Da mi biti je drevo (O. Zupančič)	56
74. Volk in človek (Po Grimmu)	56
75. Srna in mladič	58
76. Škorec (Iv. Tomšič)	58
77. Uganke: 1. Veter. 2. Ogenj. 3. Hrast	59
78. Kres (Lud. Potočnik)	59
79. *Breza in hrast (O. Zupančič)	60
80. Muha (—e)	61
81. *Srnica (Cvetoš)	62
82. Slavec (Po V. Curtmanu —e)	62
83. *Ujeta ptica (A. P.)	63
84. Polž in lisica (Narodna. Zapisal A. Kosi)	63
85. *Zajec (Fr. S. Cimperman)	64
86. Zajec in lisica (Po Fr. Mrmolji)	65
87. Martinek in Blažek	66
88. *Jabolko (Fr. Zdravko)	67
89. *Rek (J. Lavrič)	67
90. Vrabec in lastovica (Siluška)	67
91. Sinice (Po Fr. Črnagoju)	68
92. *V pozni jeseni (J. Bekš)	69
93. *Kraljiček (Gradiški)	70
94. Vrabec (Iv. Krulce)	70
95. *Zimska pesem (Dr. Fr. Zbašnik)	71
96. *Uganke: 1. Kos-sok. 2. Polž. 3. Češnja (J. Stritar)	72
97. Ptice pozimi (Lud. Potočnik)	73
98. *Letni časi	75
99. Uganke: 1. Sneg. 2. V drugo leto. 3. Kače. 4. Drevo v popkih. 5. Iglasto drevo. 6. Zvončki-cvetice	76
100. Pregovori in reki	76

IV. Domovina.

	Stran
101. * Moj dom (B. Hojnikov)	77
102. Dobrosrčnost cesarja Franca Jožefa I. (Po Reineltovem „Berilu“)	78
103. * Otrokovo domoljubje (Fr. Končan)	79
104. * Vselja dom (A. Pin)	80
105. Naš cesar reši dečka (Po d'Albonu)	80
106. * Kadar pridejo vojaki (Fr. Levstik)	81
107. Cesarica Elizabeta in učenka (Po Thomasu)	83
108. * Mladi vojaki (J. Stritar)	84
109. * Živi svetli cesar naš! (A. Praprotnik)	85
110. Deklica s šopkom (Po Wichtreiju)	86
111. * Cesarska pesem (Po J. G. Seidlu L. Toman)	87

Slovnica	89—108
--------------------	--------